

Ugled in vpliv partije

»Politična linija pete državne konference je bila konkretno zgodovinsko prilagojena življenjskim potrebam in svobodnjaškim težnjam delavskega razreda, narodov in narodnosti Jugoslavije v zapletenih in težkih notranjih in mednarodnih razmerah tega časa. To je dokazovalo tudi dejstvo, da sta se z uresničevanjem te linije zelo hitro dvigala tako politični ugled kot vpliv Komunistične partije Jugoslavije med delavskimi množicami po vsej deželi. Množilo pa se je tudi njeno članstvo. Od aprila 1941, ko je imela še približno 3.000 članov, od tega veliko po taboriščih in zaporih, se je Komunistični partiji Jugoslavije do začetka vstaje pridružilo še 4.000 novih članov.

Res je, da je imela še v začetku julija 1941 samo kakih 12.000 članov, toda jasno in točno je že presodila mednarodni položaj in notranje razmere v državi ter v bistvenih vprašanjih natančno začrtala politične cilje in metode, s katerimi jih bo dosegla, na tej osnovi pa tudi čvrsto idejnopolitično enotnost. Prav »sklepi pete državne konference so dali«, po Titovi oceni, »partijskim organizacijam tisto jasnost in usmeritev, tista sredstva in metode, ki so bile odločilna za kasnejši razvoj narodnoosvobodilne vojne.« Najprej je partija vztrajala pri pripravi za obrambo svobode in neodvisnosti države, zatem pa je začela splošni ljudski boj proti okupatorju in domačim izdajalcem. Hkrati je ustvarjala in izvajala strategijo avtentične socialistične revolucije:

- v kateri je svojo vodilno vlogo opirala na najširše gibanje socialno brezpravnih in narodno podjarmljenih delavskih množic;

- v kateri se je zasnova vloge partije in njene politike, načrtana na peti državni konferenci, uresničevala v ustvarjanju široke narodnoosvobodilne fronte vseh družbenih in političnih sil, pripravljenih, da se bojujejo za osvoboditev države;

- v kateri se je do kraja pokazala revolucionarna ustvarjalnost in bistvena politična samostojnost partije v zamotanih spletnih medzaveznih odnosov med drugo svetovno vojno.

Ta koncepcija je bila izražena tudi v njenem nedogmatskem odnosu, ko je iskala odgovore na nerešena vprašanja revolucionarnega razvoja družbe, po končani vojni; v izgradnji novega svojevrstnega političnega sistema, ki se je opiral na široko razredno zvezo (ljudsko fronto), nastalo v oboroženi fazi revolucije; kasneje, v razvoju socialističnega samoupravljanja kot celovite strategije socialistične revolucije, v kateri je odločilni družbeno-ekonomski položaj delavskega razreda in delovnega človeka osnovni steber celotnega gospodarskega in političnega sistema.

Daljnosežni zgodovinski smisel pete državne konference se je potrjeval skozi vsa desetletja, ki so sledila, tudi z dosledno samostojnostjo Komunistične partije Jugoslavije (ZKJ) pri določanju in izvajanju svoje notranje in zunanje politike. Takšno načelno stališče jugoslovanskih komunistov se je, na sedmem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije in kasneje, izoblikovalo tudi v celovito vizijo socializma kot svetovnega procesa, v osnutek enakopravnih, demokratičnih odnosov v delavskem gibanju skozi enotnost v raznolikosti in končno v osnutek novega mednarodnega povezovanja socialističnih, narodnoosvobodilnih in vseh drugih naprednih sil prek politike in gibanja neuvršenosti, »je med drugim poudaril v referatu na slovesni seji ob 40-letnici pete državne konference KPJ predsednik predsedstva CK ZKJ Stevan Doronjski.

Člani predsedstva pete državne konference KPJ; posnetek iz leta 1952

Hiša v Zagrebu, kjer je bila od 19. do 23. oktobra 1940 peta državna konferenca KPJ, eden najpomembnejših dogodkov v zgodovini KPJ in ZKJ; vse, kar se je tiste oktobrske dni dogajalo v Bihački 20, je bilo odločilnega pomena za razvoj narodnoosvobodilnega gibanja

V soboto in nedeljo je bilo na strelišču ob Dolenjski cesti odprto prvenstvo Ljubljanske armadne oblasti v streljanju. Prijavljenih je bilo 162 ekip iz vse Slovenije, ki so jih sestavljali pripadniki JLA, TO, ZRVS, UJV, družbenopolitičnih, športnih in drugih organizacij, višjih in visokih šol do delovnih organizacij. Organizacije ZRVS so za to tekmovanje prijavile 60 ekip. Tekmovali so s polavtomatsko in avtomatsko puško ter z vojaško pištolo. Prvo mesto v skupni uvrstitvi je dosegla ekipa JLA iz Pivke z 901 krogom pred OŠTO Radovljica z 874 in OK ZRVS Ptuj z 854 krogi.

Dušan Rebolj

Po podelitvah spominskih plaket Porezen 35 na Gorenjskem in v Planini pri Cerknem ter Gabrovici na Krasu je bila minuli petek slovesnost tudi v ljubljanski občini Center. Tu so podelili plakete Porezen 35 borcem Kosovelove brigade, Gorenjskega vojnega področja in Inženirskega bataljona 31. divizije, ki žive v Ljubljani in okolici. Ostalim pa bodo podelili plakete po zaključnem pohodu na Porezen marca 1981 v vasi Jesenica.

Na podelitvi v Ljubljani sta zbrane pozdravila predsednik domicilnega odbora Gorenjskega vojnega področja Janko Urbac-Olga in predsednik izvršnega sveta skupščine občine Ljubljana-Center Zdene Mali.

Foto: Jože Čurin

Poklonili so se Titu

Borci legendarne Prve proletarske dalmatinske brigade so pred dnevi v Hiši cvétja izkazali spoštovanje in se poklonili svojemu vrhovnemu komandantu Titu.

Na čelu kolone je stopal nekdanji komandant te brigade Bogdan Stupar, ob njem komisar Ante-Čenč Kroňa, za njima pa bombaši, puškomitraljezci, bolničarke... Na prsih pripeta vojna odlikovanja...

»Tu pred grobom tovariša Tita privrejo na dan spomini na vojne dni, na srečanja, boje, privrejo kot izviri,« pripoveduje borka Vera Andrič. »Spominjam se, kot bi bilo včeraj, dne, ko smo prvič videli tovariša Tita. Bilo je na Petrovem polju. Po krvavih bojih na Zelengori bi brigada morala kreniti proti rodni Dalmaciji. Naši sreči in veselju kar ni bilo konca, ko smo zvedeli, da nas bo pred odhodom na pot pozdravil tovariš Tito. Srce mi je zaigralo, ko se je pojavil. Pristopil je k vsakemu borcu posebej in se z njim pozdravil. Za vsakega je imel pripravljeno toplo besedo.«

★

Luigi Longo – Človek svobode

»Luigi Longo je italijanski komunist, vendar je njegovo ime tesno povezano s celotnim mednarodnim delavskim gibanjem,« je za list Unita napisal o predsedniku KPI in svojem tovarišu iz španske državljanske vojne predsednik Zveze borcev NOV Jugoslavije general Kosta Nadj.

»Ponosni smo, da je tovariš Gallo tudi naš jugoslovanski narodni heroj. V Jugoslaviji smo imeli med narodnoosvobodilno vojno okoli 800 tisoč borcev, od katerih je bilo nekaj manj kot 1500 narodnih herojev. To čast smo iz tehtnih vzrokov izkazali tudi Luigiju Longu.«

Kosta Nadj pravi, da je Longa spoznal med špansko državljansko vojno. Tedaj je bil Longo star šele 35 let. Kosta Nadj se iz teh časov spominja dveh podrobnosti: »Ko je komisar Gallo, kot smo imenovali Longa, skočil iz rova, je zamahnil z rdečo zastavo in zavpil »na juriš«. Vsi smo planili za njim, saj nas je kar potegnilo za seboj,« pravi Nadj.

»Zdelo se nam je, da v tem junaštvu ni nikakršne sentimentalnosti. Ni pa mogel premagati solza, ko je ob odprti krsti komisarja 13. internacionalne brigade Blagoja Parovića dejal: »Ni ti bilo težko zapustiti komaj rojenega otroka, ker si videl, da niti zanj niti za druge otroke ni svobode in prihodnosti, dokler fašizem ustrahuje vso Evropo.«

V članku za list Unita je Nadj zapisal tudi, da je bil Luigi Longo predvsem človek svobode. To pomeni, da je svoje bogato brezkompromisno življenje posvetil uresničevanju tistih ciljev, ki so res v interesu delovnega človeka, uresničevanju zgodovinskih ciljev delavskega razreda. Biti človek svobode pomeni biti protifašist ter nasprotovati vsakršni nadvladi in izkoriščanju, zavzemati se za takšne odnose med ljudmi in narodi, ki omogočajo posamezniku in celotnemu narodu, da je res svoje sreče kovač.

Zamisel o novem filmu

Sem dolgoletni naročnik TV-15 in njegova vsebina mi toliko ugaja, da ga vedno rad prebiram. Še posebej kot udeleženec NOB rad obujam spomine na tiste hude, a vendar lepe čase. K pisanju so me vzpodbudili članki o bolnišnici Franji. Večkrat obiščem tiste kraje, ki me preprosto sami vabijo. V zadnjih številkah vašega lista sem bral, da bodo bolnišnico Franjo restavrirali in s tem ohranili spomin prihodnjim rodovom. Zdi se mi to pohvale vredna zamisel. Večkrat se sprašujem, zakaj ne bi posneli filma o bolnišnici Franji. Po pripovedovanju soborcev, ki so se tam zdravili, bi lahko dosegli bogato vsebino, saj so bili trenutki taki in drugačni, na primer težave, ki so jih imeli nosači ranjencev čez vodo prek dviznega mostu, potem nega, priprave za operacije, življenje medicinskega osebja in ranjencev, njihovo udejstvovanje v okolju, njihovo trpljenje, duhovitost, šole, humor, preskrba hrane, sanitetnega materiala itd.

Verjetno nisem prvi, ki se je dotaknil te zamisli. Obiski tega veličastnega spomenika od vsepovsod bi postali še številnejši, saj bi film povečal zanimanje, da bi se prepričali o resničnosti filma na samem kraju dogajanja. Zavedam se, da je vmes vprašanje sredstev, morda pa bi jih le našli tudi za takšen film.

AVGUST KRISTAN
Kidričeva 33
Nova Gorica

Odmev na dva sestavka o koroškem plebiscitu, 40. šte. TV-15

V 40. številki našega časopisa TV-15 zasledimo dva sestavka o 60-letnici koroškega plebiscita. Prvi je sestavek Lojzeta Udetja z naslovom »Obljube, obljube«, drugi pa Draga Košmrlja z naslovom »Obletnica koroškega plebiscita«. Oba sestavka zaslužita veliko pozornost, saj se nanašata na odločilne dogodke v zvezi z našimi rojaki onstran Karavank.

Tudi nekdanji prostovoljci, borci za našo severno mejo, smo takrat doživeli veliko razočaranje, ko smo zvedeli za izid tega plebiscita, saj smo bili trdno prepričani, da mora slovenski del Koroške pripadati matični domovini. Dobro se spominjam, kako smo bili razočarani prostovoljci Primorske. Prav one dni me je povabil Franc Vodopivec, doma z Dornberka, s katerim sva bila dolge mesece skupaj v peti četi planinskega polka, katere poveljnik je bil Karol Janežič-Drago, prav tako primorski rojak, naj ga obiščem. Z bratom sva se odpeljala s kolesi po Soški dolini in čez Gorico v Dornberk. Pri Vodopivcu sta bila tudi njegova vaščana Kavčič in Kralj, oba iz omenjene čete, in sta se po končanih bojih vrnila domov na Primorsko. Tu sem zvedel za rezultate plebiscita in komaj sem mogel verjeti, da je to resnica. Z Vodopivcem, ki je bil komandir prvega voda pete čete, sva skupaj obhodila dobršen del naše slovenske Koroške in se tam srečevala z mnogimi našimi zavednimi rojaki, seveda tudi s takimi, ki niso bili preveč trdni, a so se kljub temu čutili Slovence.

Veliko število primorskih rojakov se nas je prijavilo prostovoljno za obrambo naše severne meje in tudi za narodnostni obstoj našega življa na Koroškem. Prihajali smo v Ljubljano z raznih front razpadle avstroogrske države. Drugi so prihajali od doma s Primorske, ko je italijanska vojska zasedala naše kraje. Nabralo se nas je približno 800 primorskih vojakov, ki smo se vključili kot prostovoljci v vojaške enote, in sicer največ v tako imenovani tržaški bataljon in v planinski polk. Sodelovali smo vse do konca naše zadnje ofenzive, ko smo pregnali nasprotnika in zasedli vse kraje na Koroškem, kjer je

prebival naš slovenski rod, vključno Celovec. Prepričani smo bili tedaj, da mora biti del Koroške, ki je naseljen z našimi slovenskimi rojaki, priključen k matični domovini. Pa smo se ušeli. Tudi takrat, kakor ob koncu druge svetovne vojne, so bile na delu tuje sile, ki so nam oporekale pravico do tega ozemlja. Vemo pa tudi, kakšnih sredstev so se posluževali naši nasprotniki, da so si zagotovili večino oddanih glasov.

SREČKO ŠORLI

Blejska Dobrava 10

Kmetje – borci NOV in pogrebnina

V lanskem in letošnjem letu so na področju regionalne zdravstvene skupnosti Maribor reševali tale primer: vdova, ki je oskrbela pogreb svojega moža, upokojenega kmeta s statusom borca NOV, je zahtevala povračilo stroškov pogreba (pogrebnino).

Regionalna zdravstvena skupnost Maribor je njeno zahtevo z utemeljitvijo, da niti iz bivšega Zakona o zdravstvenem varstvu (Ur. l. SRS, št. 38/74, 1/75, in 31/76) niti iz samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva pri občinski zdravstveni skupnosti Ptuj z dne 23. 2. 1978 (Ur. vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 3/78 ni razvidno, da bi bil tisti, ki oskrbi pogreb kmeta, ki je užival pokojnino starostnega zavarovanja kmetov in imel status borca NOV, upravičen do pogrebnine.

Prizadeta vdova nikakor ni mogla razumeti, da se v zakonskih predpisih tudi glede pravic socialnega varstva, ki jih obsega zdravstveno varstvo, dela razloček med kmeti – borci NOV in delavci – borci NOV. S pomočjo društva upokojencev, katerega član je bil njen pokojni mož, je iskala pot do raznih organov: na sodišče združenega dela pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SRS, na vrhovno sodišče SRS in končno na sodišče združenega dela v Mariboru, ki je o njeni zadevi razpravljalo in v svoji odločbi z dne 9. maja 1980, št. S 186/80-7 sklenilo, da ji je regionalna zdravstvena skupnost Maribor dolžna plačati 4722 din pogrebnine. V obrazložitvi citirane sodbe se sodišče ni ukvarjalo z zgoraj omenjenim samoupravnim sporazumom, zlasti s čl. 54 v zvezi z 52 in 30, na katere se sklicuje regionalna zdravstvena skupnost. Svojo odločitev je sodišče uprlo na 85. člen bivšega Zakona o zdravstvenem varstvu, ki med drugim pravi, da je tudi borcev NOV, ki imajo čas udeležbe v vojni ali čas aktivnega in organiziranega dela v NOV priznan v dvojnem trajanju najmanj od 1. 1. 1945 do 15. 5. 1945 ter njihovim ožjim družinskim članom zagotovljeno zdravstveno varstvo, in sicer v enakem obsegu, kot je zagotovljeno zavarovancem iz 1. odstavka 56. člena istega zakona, v katerem so poleg delavcev v združenem delu naštet še drugi zavarovanci. Sodišče je torej pojem »zdravstveno varstvo«, uporabljen tudi v 85. členu razumelo v smislu člena 31/3 citiranega zakona, ki pravi, da zdravstveno varstvo obsega neposredno zdravstveno varstvo in druge oblike socialne varnosti.

Povsem drugače pa je razložilo vsebino 85. člena citiranega zakona ustavno sodišče SRS, kateremu je omenjeno društvo upokojencev poslalo pobudo za začetek postopka za oceno zakonitosti čl. 30, 52 in 54 omenjenega samoupravnega sporazuma, ki po mnenju društva niso v skladu med drugim tudi s 1. točko 85. čl. cit. zakona, ker ne zagotavljajo pravice do pogrebnine osebam, ki oskrbijo pogreb kmeta – borca NOV, medtem ko zagotavljajo pogrebnino tistim, ki oskrbijo pogreb borca NOV z delavsko pokojnino.

Ustavno sodišče SRS pobude ni sprejelo in je v svojem sklepu z dne 11. julija 1980 U I 40/79-6 ugotovilo, da ni pogojev za začetek postopka za oceno zakonitosti navedenih členov omenjenega samoupravnega sporazuma, kajti zdravstveno varstvo, ki je zagotovljeno določenim upravičencem po 85. členu omenjenega zakona, ne obsega tudi pravice do denarnih nadomestil in povračil. Tem upravičencem torej v okviru njihove z zakonom zagotovljene pravice do zdravstvenega varstva ni zagotovljeno, da bi oseba, ki oskrbi njihov pogreb, imela tudi pravico do pogrebnine. Pravice do denarnih nadomestil in povračil, med katere spada tudi pogrebnina, si zavarovanci v zdravstveni skupnosti zagotovijo s samoupravnim sporazumom.

Dne 22. januarja 1980 je stopil v veljavo novi Zakon o zdravstvenem varstvu (Ur. l. SRS, št. 1/80). Tudi po tem zakonu obsega zdravstveno varstvo izvrševanje zdravstvenih storitev ter zagotavljanje določenih pravic socialne varnosti v zvezi z zdravstvenim

varstvom. Iz cit. zakona (glej 46. čl.) izhaja, da je tudi borcev NOV zagotovljena pravica do zdravstvenega varstva po tem zakonu v obsegu, ki presega pravice, zagotovljene z drugimi zakoni. Osebo mislim, da se 46. člen nanaša na zdravstvene storitve, ne pa na druge pravice socialne varnosti v zvezi z zdravstvenim varstvom, kot so, denarno nadomestilo osebnega dohodka ob začasni odsotnosti z dela zaradi bolezni, poroda itd., povračila potnih stroškov v zvezi z uresničevanjem pravic do zdravstvenega varstva, posmrtnine in pogrebnine. Te pravice si bodo določili delavci v združenem delu in drugi delovni ljudje s samoupravnimi sporazumi.

Ker tudi občinska zdravstvena skupnost Ptuj meni, da se samo na temelju novega Zakona o zdravstvenem varstvu ne more priznati pravice do pogrebnine osebi, ki je oskrbela pogreb borca NOV – kmeta, ki je užival kmečko pokojnino, temveč se to lahko stori le, če je tako določeno v samoupravnem sporazumu, ker pa ni, je s sklepom št. 02/12-541/1-80 z dne 9. septembra 1980 zavrnila zahtevek za izplačilo pogrebnine za kmetom – borcev NOV. Ali bo tudi v tem primeru sodišče združenega dela odločilo tako, kot je odločilo v zgoraj omenjenem primeru, ko mu še ni bilo znano stališče ustavnega sodišča SRS?

Zdravstvene skupnosti že usklajujejo svoje samoupravne akte z določbami novega Zakona o zdravstvenem varstvu. Dolžnost delegatov občinske zveze združenj borcev NOV je, da se aktivno vključijo v razpravo o usklajevanju, kot je to storil delegat ZZB NOV Ptuj pri obravnavanju osnutka o temeljnih plana občinske zdravstvene skupnosti Ptuj na skupščini omenjene skupnosti septembra 1980, ko je predlagal, da bi v prihodnji samoupravni sporazum o pravicah in dolžnostih iz zdravstvenega varstva vnesli tudi dogovor, da bi se določba o v sporazumu navedenih upravičencih do pogrebnine uporabila tudi v primeru, ko bi umrl kmečki zavarovalec, ki je imel status borca NOV. Vsi delegati so se s takim predlogom strinjali, kajti imeli so pred očmi dejstvo, da so glede na delavce – borce NOV kmetje – borci NOV v mnogo slabšem položaju, saj niso invalidsko zavarovani in imajo zelo nizke pokojnine.

BOGOMIR KOSTANJEVEC

Zahvala za vzpodbude

Uredništvo je prejelo nekaj pisem in vzpodbudnih želja na naslov sestavka o predvojnem delovanju napredne mladine na vasi. Med najzanimivejša pisma spada vsekakor obširno pismo tovariša Alojza Kušarja, upokojenega kmeta iz Notranjih Goric, našega dolgoletnega naročnika TV 15 in nekdanjega sodelavca in tudi predsednika DKFID v Notranjih Goricah, dolgoletnega tajnika Ljubljanskega okrožja DKFID in člana odbora zveze. Kakor tovariš Kušar, tako nam tudi drugi svetujejo, naj bi priobčili sestavke z obsežnejšim opisovanjem društev po posameznih območjih Slovenije z namenom, da bi se današnji mladi rod na kmetih seznanil, kako težko je bilo življenje na vasi in kako se je tedanja mladina postavljala po robu nazadnjaškim silam, bodisi liberalnega ali klerikalnega tabora. Predvsem pa vsi dopisi poudarjajo, da bi bilo koristno podrobneje opisati delež kmečke mladine in starejših v najtežjih letih 1941 in 1942, ko se je okupator po vsej Sloveniji maščeval kmečkemu prebivalstvu, ki je podpiralo prve partizanske skupine. To je bil čas, ko so domala po vsej Sloveniji gorele ne le posamezne kmetije, temveč kar cele vasi, ljudi pa so odpeljali v italijanska in nemška koncentracijska taborišča, od koder se niso vsi vrnili. Številni kmetje in kmetice, mladi in stari, pa so bili ustreljeni na domačem pragu ali pa skupaj z drugimi talci po raznih krajih, trgih in mestih. Med vsemi temi je bilo zelo veliko število nekdanjih članov DKFID.

Vsem dopisnikom se za vzpodbudne misli zahvaljujemo. Če bo možno njihove želje realizirati, bomo to storili, v naprej pa še sprejemamo vsakovrstne podatke in tudi fotografije.

UREDNIŠTVO

Poljska išče pot iz krize

Dva dogodka iz prvih oktobrskih dni na Poljskem sta še kako prepričljivo izpričala, da je dežela vstopila v najbolj odločilno obdobje notranjega razvoja. Če je sporazum med vodstvom stavkajočih in vladnimi predstavniki prinesel konec stavkovnega vala, pa je zdaj nastopilo najbolj težavno obdobje uresničevanja sprejetih sklepov. Samo od tega, ali bo vodstvo poljske partije in države dosledno uresničilo pglavitne zahteve delavcev, vsebovane v sporazumu, je odvisno, ali bo dežela izšla iz doslej najtežje in najgloblje gospodarske in družbene krize v vsem obdobju obstoja Ljudske republike Poljske.

Prvi dogodek, ki je opozoril, da vodstvo ne more odlašati z izpolnjevanjem sprejetih obveznosti, je bila splošna enourna stavka, ki so jo oklicali novi neodvisni samoupravni sindikati. Povod za stavko je bila zakasnitev izpolnitve obveznosti vlade, da do konca septembra poveča delavške plače. V bistvu pa je ta prva splošna stavka v povojni Poljski pomenila dosti več, bila je ponovno izpričevalo enotnosti in trdnosti poljskih delavcev in prevladujočega vpliva novih sindikatov v delavskem razredu Poljske. Obdobje po podpisu sporazuma, ki zagotavlja obstoj novih sindikatov, je bilo hkrati dokaz, da se pretežni del poljskega delavstva usmerja k tej sindikalni organizaciji, pa je zato menda že sprejet sklep o razpustitvi dosedanje »uradne« sindikalne organizacije.

Enourna splošna stavka je bila hkrati opozorilo partijskemu vodstvu na sporazume tik pred sestankom plenuma partije, ki je razpravo namenil prav iskanju poti iz sedanje krize in naporom, da si par-

tija vnovič pridobi zaupanje delovnih množic.

Plenum je izzvenel v ostri kritiki napak in zgrešene politike, ki je privedla deželo v stanje težke krize. Hkrati je izpričal voljo in odločnost partije in njenega vodstva, da se, po besedah novega partijskega voditelja Stanislava Kanje, v novi situaciji na nov način loti obravnave nalog partije, socialne in ekonomske politike, razvoja socialistične demokracije, sindikalnega in mladinskega gibanja, kajti nemogoče je delati tako kot v preteklosti. Treba je iskati in bomo iskali, je dejal Kanja, nove načine razvoja Poljske, toda izključno socialistične načine.

Kanja je na plenumu ocenil značaj spora z delavskim razredom. Šlo je, je dejal, za množičen delavski protest ne proti socializmu, temveč proti kršenju njegovih načel, ne proti ljudski oblasti, temveč proti slabim metodam upravljanja, ne proti partiji, temveč proti napakam v njeni politiki. To ni bil protest potrošnikov, temveč protest državljanov, ne protest mezdnih delavcev, temveč protest razreda, ki ima smisel za upravljanje svoje dežele.

Glede nalog in dolžnosti partije v tej zvezi je Kanja dejal: »Moramo popraviti napake, izkoreniniti pomanjkljivosti, vrniti poljskemu socializmu vse njegove vrednote, zagotoviti razvoj socialistične demokracije. Moramo postopno, korak za korakom, doseči zaupanje v partijsko politiko. Moramo si prizadevati, da bomo uresničili sporazume na gospodarskem in družbenem področju.«

Kanja je pri tem opozoril, da je položaj v deželi izjemno težak, naravnost dramatičen. Odtod izhajata stabilizacija in postopno izboljšanje gospodarske situacije kot življenjsko važni nalogi za vso deželo. Dolgoročno pa, po besedah Kanje, samo

globoka reforma sistema upravljanja gospodarstva lahko omogoči »ustrezno ekonomsko politiko, ki bo v skladu z interesi dežele in s pričakovani množic.«

Resolucija, ki so jo sprejeli na plenumu, postavlja kot nujno nalogo okrepitev partijskih vrst, ponovno vzpostavitev vezi med partijo in ljudskimi množicami. Temu cilju naj služi razvoj demokracije v partiji in oživitvev ideološkega dela v partiji. Vrh tega se plenum zavzema za gospodarsko reformo, ki naj omogoči, da se bo pomembno povečal delež delavskega samoupravljanja in ljudskih svetov v upravljanju gospodarstva. Posebej pa je plenum naglasil, da je treba storiti vse za ohranitev enotnosti sindikalnega gibanja ne glede na njegove organizacijske oblike, ki naj bo socialistično po svojem značaju. Naj se sindikati razvijajo po vzporednih poteh, toda nikakor ne po poteh, ki bi vodile k razcepu sindikalnega gibanja.

Plenum se je odločil sklicati za prihodnje leto izredni kongres partije z odgovorno nalogo – obnoviti vso poljsko družbo in vse plasti njenega življenja pa tudi partijo samo.

Gotovo je, da vstopa poljsko notranje življenje šele zdaj v najbolj odločilno obdobje, ko gre za uresničevanje poti in krize. Očitno pa je, da obstaja le ena pot, in sicer tista ki vodi k spremembi dosedanjega političnega sistema, ki v njem vidi delavski razred vir vseh težav, napak in stranpoti razvoja Poljske. Vsaka druga pot, ki bi se skušala izogniti temu cilju, lahko privede le do novega leta 1980, podobno kot so dogodki iz leta 1956, 1970 in 1976 privedli do krize 1980.

Drago Košmrlj

Po starem ne bo šlo več

Predstavniki republiškega izvršnega sveta so te dni znova zatrčili, da Slovenija ne bo podpirala avtomobilske industrije, vse dokler proizvajalci avtomobilov ne bodo izdelali skupnega programa in si porazdelili delo. Prvič je bila ta zahteva postavljena pred IMV v Novem mestu, Cimos in Tomos v Kopru in mariborski TAM pred dvema letoma. Že tedaj je bilo rečeno, da vsak zase na trgu nimajo nobene prihodnosti, in da se morajo zategadelj med seboj kar najtesneje povezati.

Minili sta dve leti, avtomobilske tovarne pa še vedno delajo vsaka zase. Skupnih poti niso našli. Družbeni pravobranilec samoupravljanja SR Slovenije Vinko Kastelic je dal pobudo za sklicanje skupnega delavskega sveta IMV in Cimos. To je bilo že septembra. Do danes skupne seje samoupravljalcev ni bilo.

Pri tem pa ugotavljajo, da gre v teh tovarnah vse narobe. Cimos je že v prvem polletju letos »prislužil« 74 milijonov dinarjev izgube. Do konca leta bo ta izguba še znatnejša. V načrtu so imeli izdelavo okrog 15 tisoč vozil. Naredili jih bodo veliko manj. V teh dneh so sporočili, da se bo letošnja proizvodnja avtomobilov gibala okrog 10 tisoč.

Za tako skromno proizvodnjo imajo seveda veliko preveč zaposlenih. V sindikatih ugotavljajo, da je 600 do 700 delavcev preveč, in da vsi dosedanja ukrepi za izboljšanje stanja v tem kolektivu niso bili uspešni. Položaj je vse bolj zamotan. Direktor Cimos je odstopil, to pa položaja nikakor še ni razrešilo.

Velike težave pestijo Tomos, čeprav se zdi, da ta delovna organizacija uspešneje odstranjuje nakopičene pomanjkljivosti. Bili pa bi preveliki optimisti, če bi menili, da je Tomos vse probleme že prebrodil. Največji del poti je še pred njimi.

V IMV v Novem mestu so morali letos skrbeti proizvodni program. Sprva so nameravali izdelati 60 tisoč avtomobilov, sedaj pa jih bodo, kot vse kaže, le kakih 40 tisoč. Vozila se kopičijo na dvoriščih, ker zanje nimajo vseh potrebnih delov. Kupcev, ki čakajo, denimo, na R4, je v Sloveniji ta čas

kakšnih 10 tisoč. Kdaj bodo dobili vplačane avtomobile, ne vedo.

Pri tem pa so v svetu že zdavnaj izračunali, da se manj kot 100 tisoč vozil na leto nobeni tovarni ne splača izdelovati, ker je negospodarno. Slovenski proizvajalci to sicer vedo, v praksi pa je stanje močno drugačno. Vsakdo še vedno načrtuje sam zase. Poglejmo samo ambicije dveh izdelovalcev avtomobilov. V IMV vedo povedati, da bodo leta 1985 izdelali 250 tisoč osebnih avtomobilov in 50 tisoč avtomobilskih prikolic. Začeli bodo s proizvodnjo tako imenovanih motohomov. Polovico proizvodnje bodo izvozili na zahodnoevropska tržišča. Za uresničitev tega programa bodo potrebovali pet milijard 600 milijonov dinarjev. Ko so direktorja vprašali, kako bo z dohodkovnim povezovanjem z drugimi proizvajalci avtomobilov in kooperanti, ki jih imajo okrog 150, je odgovoril, da slabo. Vse dokler bo država urejala cene in celo vrsto drugih stvari, do dohodkovnega povezovanja, kot je dejal, ne more priti.

Koprski Cimos je zapisal, da bo v naslednjem srednjeročnem obdobju vsako leto izdelal 65 tisoč novih avtomobilov. Seveda bi moral poprej vložiti natančno sedem milijard 400 milijonov dinarjev. In ta denar bi bilo treba nekje zbrati. Kaže pa, da so sedaj sami spoznali, da iz tega ne bo nič. Kaj pa bo, ta trenutek očitno nihče prav ne ve. Kakšnih posebnih strokovnih podlag, ki bi ponudile ustrezne rešitve, nimajo.

In znova smo se znašli pri zahtevi slovenskega izvršnega sveta, mimo katere sedaj najbrž res ne bo mogoče, kajti rešitev iz zagate je samo v povezovanju avtomobilistov. Prvi korak na poti k temu je gotovo združitev vseh končnih proizvajalcev: Tomosa, Cimos, IMV, TAM in morda še koga.

Nihče ne govori o fizični integraciji. Nujna pa je njihova povezanost na dohodkovni podlagi, ki bo v skladu s stopnjo družbenoekonomskih odnosov, za kakršne se danes zavzemamo. In drugič, več kot nujna je delitev dela. Nemogoče je, da bi še naprej imeli v Sloveniji dva proizvajalca osebnih avtomobilov, ko pa vemo, da še za enega ne zmoremo zbrati potrebnih sredstev.

V drugi fazi bo treba dohodkovno povezati še druge, ki sodelujejo pri proizvodnji avtomobilov. Teh pa ni tako malo. Očitno je, da so klasični kooperantski odnosi preživeli, in da so potrebne med tovarnami avtomobilov in njihovimi dosedanjimi kooperanti veliko trdnjše vezi. Drugače namreč tudi v prihodnje ni mogoče računati na kdo ve kako zanesljivo proizvodnjo.

To, da ima ta trenutek, na primer, IMV na svojih dvoriščih okrog osem tisoč nedokončanih vozil, gre prav gotovo pripisati tudi ohlapnim vezem, ki jih ima s proizvajalci posameznih avtomobilskih delov. Nič boljše se ne dogaja drugim, denimo, mariborskemu Tamu itn.

Res je sicer, da se država s svojim administriranjem preveč vmešava v urejanje odnosov na trgu, in da bo treba njeno poseganje omejiti. Res pa je tudi, da se da marsikaj postoriti tudi po samoupravni poti, mimo države. Pripravljenosti za to v avtomobilski industriji doslej ni bilo veliko in to sedaj že krepko čutijo. Niso namreč vsega krive samo cene osebnih avtomobilov, kot hočejo nekateri to na vsak način zatrjevati. Marsikaj bi se dalo narediti tudi v današnjih razmerah, če bi za to bila na vseh straneh seveda ustrezna volja.

Zakaj velja ta problem ta trenutek posebej izluščiti? Iz dveh razlogov. Prvič zavoljo tega, ker bi se bilo treba v teh dneh o bodočem razvoju slovenske avtomobilske industrije dokončno opredeliti. V novi srednjeročni načrt s starimi dilemami namreč nikakor ne bi smeli. Časa za neplodne razprave torej ni več. In drugi zaradi dejstva, da časa zmanjkuje tudi na drugih področjih. Ni namreč samo avtomobilska industrija tista, ki svojih medsebojnih odnosov doslej ni in ni uspela urediti. Tu so tudi računalničarji, naftaši, kemiki in drugi, ki svojih želja še vedno niso povsem uskladili z realnimi možnostmi slovenske in jugoslovanske družbe. Pred nami je potemtakem še obilica dela, ki se ga bo treba lotiti takoj in kar najbolj odgovorno.

Darko Marin

S seje predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Borci opozarjajo na enotnost akcije

Etiko revolucije moramo nenehno vgrajevati v vse naše odnose. To mora biti pobuda za novo revolucionarno ustvarjalnost in ne prazno slavlje.

Naloge za uresničevanje ekonomske stabilizacije je zvezni odbor ZZB NOV začrtal že na četrti seji 20. decembra 1979. leta, medtem ko je na naslednji seji ta naloga že v Orientacijskem programu dela zveznega odbora in njegovih organov. »V svojih sklepih je zvezni odbor zavezal vse svoje člane, bodisi da so na odgovornih funkcijah ali pa so delegati v skupščinah, delavci v organizacijah združenega dela ali aktivisti v družbenopolitičnih in družbenih organizacijah ter vseh drugih samoupravnih telesih, da se bojujejo in s svojimi primeri ter obnašanjem prispevajo k doslednemu uresničevanju medsebojno dogovorjene politike ekonomske stabilizacije,« je dejal uvodoma k razpravi o nalogah ZZB NOV pri uresničevanju politike ekonomske stabilizacije generalni sekretar ZZB NOV Jugoslavije Tone Turnher, potem, ko je predsednik jugoslovanske borčevske organizacije Kosta Nađj pozval vse zbrane, naj aktivno sodelujejo v razpravi.

Ko je Turnher ponovil nekatere podatke, ki jih te dni obravnavajo vse družbenopolitične organizacije, tako na ravni republik in pokrajin kot na ravni federacije, je posebno pozornost posvetil vprašanju, kaj lahko borci doprinesejo k uresničevanju dolgoročnejših stabilizacijskih ciljev. Tako je menil, da združeno delo še vedno nima odločujočega vpliva na razporejanje dohodka, ker je še vedno velik vpliv družbenopolitičnih skupnosti in

tudi samoupravnih interesnih skupnosti. Pri tem je Turnher opozoril, da je večje število borcev delegatov v svetih skupščine SFRJ ter na republiški in ravni pokrajin. Ni malo občin, kjer je vsak drugi ali tretji borec v nekem od delegatskih teles in v zvezi komunistov, kar pomeni, da niso borci le s svojim ugledom podpora boju za stabilizacijo, ampak so tudi soodgovorni pri reševanju aktualnih ekonomskih in političnih vprašanj.

V svoji uvodni besedi na seji predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije je generalni sekretar te organizacije ostro kritiziral premajhno odgovornost posameznikov za izvajanje dogovorjenih nalog, premajhno odgovornost posameznih vodstev, bodisi da gre za reševanje doslednejše rotacije, za zatiranje podkupovanja ter še vrste čisto nesocialističnih pojavov, kar v borčevskih vrstah poraja sem ter tja občutek nemoci. Sicer pa je iz odmevov s terena mogoče zaznati ustvarjalno-kritičen odnos borcev do stanja in pojavov nepravilnosti.

V razpravi so se borci v prvi vrsti spraševali o moralni plati uresničevanja ekonomske stabilizacije, to pa pomeni: o upoštevanju in neupoštevanju vsega dogovorjenega in že davno izglasovanega, vse od zakonov pa do družbenih dogovorov, zakona o združenem delu in nena zadnje samoupravnih sporazumov. Vlado Ščekić se je tako spraševal, ali ni mogoče imenovati tistega ali tistih, ki so storili očitne napake, ki so se

nepravilno odločili in se niso držali dogovorjenega? Menil je, da je prav moralnoetična plat stabilizacijskih prizadevanj še kako borčevska skrb, saj gre prav pri teh vprašanjih za prvine, ki sta jih naša revolucija in narodnoosvobodilni boj obdržala na najvišji ravni. Nekdo v razpravi je pri tem pripomnil, da so se v vojni borci zagovarjali za košček kruha, medtem ko danes v časopisnih rubrikah komaj kdaj zasledimo ime kakšnega direktorja kot krivca za neuspeh delovne organizacije, medtem ko drugih krivcev ni?!

Janez Vipotnik je zbrane obvestil o poteku stabilizacijskih prizadevanj v Sloveniji. Ko je govoril o razredni osnovi borčevske osebnosti, ki zna ostro kritično reagirati na najrazličnejše poverebe v družbi, je Vipotnik omenil tudi nepravilnosti, ki so se pojavile pri snemanju največjega slovenskega filmskega projekta na temo NOB. Menil je, da so tisti, ki so se lotili dela pri tem projektu, izkoristili priložnost, da bi vsak pobral iz tega projekta kar največ sredstev, če ima politika interesa, da bo film ugledal bel dan.

Pomembna misel, izrečena na minuli seji, pa je, da moramo v naši družbi vzgojiti posameznika, socialistično osebnost, ki bo zgladna in predvsem v skladu z modelom naše družbe, če ga želimo pokazati in ponuditi svetu kot model nove družbe. Taka osebnost pa mora biti sposobna spopadati

se z nepravilnostmi, ki se v družbi pojavljajo, pa tudi z odkloni.

Član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc, ki je sodeloval v razpravi na minuli borčevski seji v Beogradu, je med drugim dejal, da je predvsem pomembno, da se vse v razpravi povedano prenese v republike in pokrajine, kjer je treba dosledno in brezkompromisno zahtevati izpolnjevanje dogovorjenih nalog. »Kajti,« je dejal Dolanc, »nekateri še vedno situacije ne jemljejo resno!« Stane Dolanc je še dodal, da je edini porok našega skupnega jugoslovanskega razvoja združeno delo. Ko je našteval in osvetljeval nekatere nepravilnosti in napake, je opozoril tudi na napako zveznih politikov, ki pogosto zastopajo republiške interese. Še zlasti ostro pa je kritiziral naš skupni neodgovorni odnos do družbene lastnine, ki nam je še vedno, bolj kot konkretno, v zavesti abstraktno.

Če bi hoteli strniti vse misli iz razprave o nalogah ZZB NOV Jugoslavije za uresničevanje politike ekonomske stabilizacije, bi veljalo podčrtati skupno misel vseh: bistvo težav je v neizpolnjevanju že dogovorjenega, uzakonjenega in začrtanega. Naloge so znane, napake tudi. Kršitelje in krivce za napake je treba ne le najti, ampak tudi imenovati. Naloge pa se ne bodo izpolnjevale same, izpolnjevat jih moramo delovni ljudje, vsakdo na svojem področju in seveda tudi borci.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ormož - Borci med prvimi za občinski samoprprispevek za šolstvo

Občinski odbor ZZB NOV občine Ormož je med najdelavnejšimi družbenopolitičnimi dejavniki v občini. Komaj so izvedli zahtevno akcijo skupaj s krajevno organizacijo ZB Kog za odkritje spomenika kurirjem postaje TV-15 S, že si prizadevajo, da bi pravočasno uresničili in izvedli druge načrtovane naloge.

V sredo, 8. oktobra 1980, so se ponovno zbrali na svoji redni seji in razpravljali o nalogah, ki so si jih začrtali v letnem programu. Najprej so se ustavili pri osnutku programa statutarnega sklepa občinske organizacije. Skrbno so ga proučili, se pogovorili o posameznih točkah in predlagali, da ga predlože krajevnih organizacijam, posameznim sekcijam ter združenju VI. v razpravo. Razprave se bi naj končale v mesecu novembru.

Pomembna točka dnevnega reda je bilo evidentiranje kandidatov v novi občinski odbor. Vsi so izrazili željo, da bi še naprej vodili občinsko organizacijo tovariši v sedanjem sestavu. S tem so poudarili njihove zasluge za aktivno delovanje celotne organizacije v preteklem obdobju.

Seji je prisostvoval tudi predsednik občinske konference SZDL, ki je hotel vedeti, kako se borci vključujejo v akcijo za občinski samoprprispevek za šolstvo. Prisotni so poročali o težavah, ki jih doživljajo v posameznih krajevnih skupnostih. Poudarili so, da so občani obremenjeni z visokim odstotkom krajevnih in vaških dajatev. Poskušajo pa z razumevajočim pristopom prikazati nujnost pridobitve novih šolskih površin in boljših pogojev za našo doraščajočo mladino v občini. Zavzetost članov občinskega odbora, da bi referendum uspel, je več kot očitna.

Poleg teh prizadevanj čaka občinski odbor še pomembna naloga, ki jo mora opraviti do konca leta - posvetovanje s kmeti borci.

Skupaj z zavodom za šolstvo bodo še v tem mesecu opravili posvet z vsemi ravnatelji osnovnih šol v občini o ohranjanju in čuvanju tradicij narodnoosvobodilnega boja.

M. Z.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Iz mednarodne borčevske aktivnosti

Storjeno načrtovano

Pogovor z Brankom Golovičem, predsednikom komisije za mednarodno sodelovanje pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije

»Izhajajoč iz koncepta programa za delo v prihodnjem letu, velja najbrž poudariti pomen jubileja, ki ga bomo obeležili - štirideseto obletnico vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije. Zato bomo skušali skozi različne oblike mednarodnega sodelovanja še naprej uveljavljati narodnoosvobodilni boj naših narodov in narodnosti, zlasti pa bo v tem letu posvečeno več pozornosti ureditvi spominskih obeležij jugoslovanskim protifašistom padlim v drugih državah in intenzivnejše bo delo za izpopolnjevanje podatkov o Jugoslovanih, ki so se v drugih deželah bojevali proti fašizmu in nacizmu,« nam je povedal uvodoma predsednik komisije za

mednarodno dejavnost jugoslovanske borčevske organizacije Branko Golovič.

Na mednarodnem področju sodelovanja z borčevskimi in drugimi organizacijami vojnih veteranov bo morda drugo leto tudi priložnost za dogovor evropskih borcev o poteh nadaljnjega sodelovanja ter prispevka za uveljavljanje osnovnih načel helsinške deklaracije in madridskega srečanja (v katerega uspeh bi želeli varjeti kljub spremljajočim težavam). To bi bilo še zlasti zaželeno, ker bo prav drugo leto minilo deset let od zadnjega zbora evropskih borcev.

Kar pa zadeva mednarodno sodelo-

vanje z deželami neuvrščenih, bo mednarodna komisija v prihodnjem letu okrepila svojo aktivnost in sodelovanje z borci novoosvobojenih držav Afrike.

»Sredi novembra bo našo državo obiskal tudi generalni sekretar svetovne federacije borcev S. Vurgaft in to bo ponovna priložnost, da opozorimo javnost na deklaracijo svetovnega zbora borcev o razorožitvi, ki je bila ena največjih skupnih akcij v medborčevskih (mednarodnih) odnosih in za katero je ideja izšla iz jugoslovanskega borčevskega združenja.«

Tovariš Golovič nam je o mednaro-

dni borčevski aktivnosti v minulem obdobju še povedal, da je prišlo do večje aktivnosti republiških in pokrajinskih borčevskih organizacij, kar je sosedanje delovanje na mednarodnem področju bistveno obogatilo. Zlasti je omenjal mednarodne stike slovenskih borcev (organizacijo srečanja v Portorožu...).

»Četudi je bilo v našem pogovoru največ besed o meddržavnih izmenjavah, nam te vsekakor niso cilj, ampak le sredstvo za uresničevanje programa mednarodne akcije za mir in politiko neuvrščanja,« nam je na koncu dejal tovariš Golovič.

B. Ž. J.

JESENICE

Tretje srečanje borcev
za severno mejo

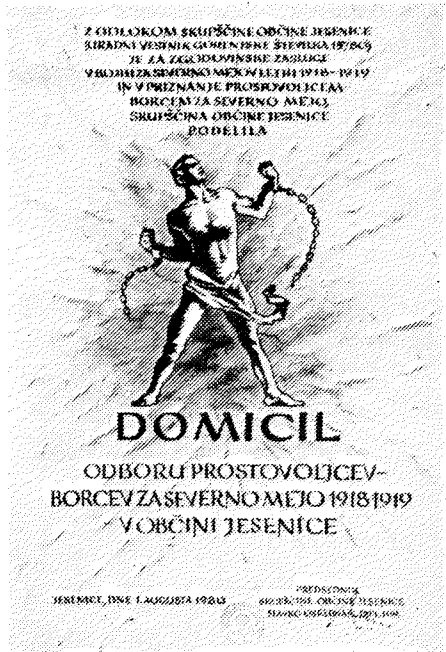
Res prijetno vzdušje je bilo med ostarelimi prostovoljci borci za severno mejo, ki so se udeležili srečanja ob 60-letnici koroškega plebiscita, to je 16. oktobra, v prostorih društva upokojencev na Jesenicah. Kljub zelo slabemu vremenu so prišli z vseh krajev jeseniške občine in tudi nekateri iz Kranja in Radovljice.

Zadovoljni so bili, da je prišel med nje njihov stari znanec, ki tako rad prihaja med svoje tovariše na Jesenicah, dolgoletni predsednik republiškega odbora zveze prostovoljcev borcev za severno mejo Lojze Ude. Z njim je prišel tudi novi tajnik te organizacije Martin Grah. Kot vedno pa so prišli tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij jeseniške občine.

To je bilo že tretje srečanje v tem letu. Prvo je bilo spomladi, ko so prejeli vsi prostovoljci Zbornik o bojih za našo severno mejo 1918/19. Drugo je bilo 31. julija, dan pred praznikom občine Jesenice, ko je skupščina občine Jesenice podelila tej organizaciji domicilno listino kot veliko priznanje za udeležbo v bojih za našo severno mejo. Ta dan so bili prostovoljci res veseli, saj so se lahko zavedali, da imajo v naši socialistični družbi vso oporo, na stara leta.

Srečanje 16. oktobra spada v čas, ko je bil na Koroškem plebiscit o pripadnosti slovenskega dela Koroške k matici domovini ali k Avstriji, je v pozdravnem govoru spregovoril Jože Stražisar, predsednik občinskega odbora borcev za severno mejo. Na kratko je omenil potek dogodkov v onem času in kakšnih propagandnih sredstev so se posluževali naši nasprotniki, da so premamili marsikatero našega slovenskega rojaka na Koroškem, da je glasoval za Avstrijo.

Lojze Ude je obširno poročal o plebiscitu pred 60. leti in tudi o nedavnem simpoziju, ki je bil v Celovcu, o koroškem plebiscitu. Omenil je pomen tega simpozija, ki je prikazal marsikaj zanimivega in je močno odmeval ne le pri nas, ampak tudi po svetu. Govoril je tudi o tem, kako nekateri znanstveniki in zgodovinarji onstran Karavank še vedno po svoje razlagajo te-

danje dogodke, medtem ko drugi objektivno presoajo dogodek onega časa in se bolj poglobljajo v tedanje življenjske razmere naših rojakov na Koroškem. Ude je omenil tudi resolucijo, ki je bila sprejeta letos na republiškem občnem zboru Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918/19 v Ljubljani. Poslal jo je dnevniku in drugim časopisom, objavljena pa je bila samo v TV-15 in Koroškem vestniku. Omenil je tudi dopis, ki ga je prejel od tako imenovanih nemških brambovcev v Celovcu, ki menijo, da naj bi se po 60. letih le zblížili nekdanji nasprotniki v bojih za severno mejo in na Koroškem. Odgovoril jim je, da do tega ne more priti, dokler ne bo naša narodna manjšina dolga vseh pravic, ki ji pripadajo po 7. členu avstrijske državne pogodbe.

Prisotne prostovoljce sta pozdravila tudi zastopnika družbenopolitičnih organizacij, Konebelj in Črv. Oba sta poudarjala velik doprinos prostovoljcev borcev za obrambo naše domovine in vsem zaželela dobrega počutja na stara leta. Kelih, predsednik občinskega odbora prostovoljcev radovljiške občine pravi med drugim, da je napačno govoriti o naši narodni manjšini na Koroškem, ker je bila v večini. Preuranjena odločitev o plebiscitu, razne obljube s strani avstrijskih Nemcev, ki so ostale le na papirju, so premamile marsikatero našega rojaka, da je glasoval za Avstrijo.

Ob koncu srečanja so prejeli vsi člani občinske organizacije zveze prostovoljcev borcev jeseniške občine knjižico avtorja Petra Likarja o našem trinoosemdesetletniku Lojzetu Udetu z naslovom »Moje bitke«. Vsi prisotni pa so prejeli tudi fotokopijo domicilne listine, katero je organizacija prejela 31. julija. Tako bo tudi ta dan ostal v lepem spominu vsem prostovoljcem, ki so se tega srečanja udeležili.

SREČKO ŠORLI

FLORJAN

Spomenik padlemu
partizanu

Spomenik padlemu partizanu Fancu Rednaku iz Tomšičeve brigade na pokopališču v Florjanu.

Odbor za varstvo spomenikov NOV pri občinski kulturni skupnosti Slovenj Gradec je skupaj s krajevno organizacijo ZZB NOV Dolič postavil spomenik padlemu partizanu Francu Rednaku iz Tomšičeve brigade na pokopališču v Florjanu.

Velik pomen tega spomenika bo za šolsko mladino, ki bo skrbela za grob in nanj polagala cvetje. Ob praznikih in obletnicah pa bodo obujali spomine na boje NOV. Spomenik so prevzeli v varstvo in oskrbo kolektiv in učenci Osnovne šole Rada Iršiča Mislinja.

STANKO HOVNİK

STARI TRG

V spomin Janezu
Hribarju

Letos poteka 13 let od smrti znanega revolucionarja, narodnega heroja in pobudnika ustanovitve Kovinoplastike Lož Janeza Hribarja. Kot vsako leto bo tudi letos, in sicer v petek, 24. oktobra, ob 11. uri v spominskem parku pred spomenikom Janeza Hribarja v Ložu spominska slovesnost. O liku pokojnega Janeza Hribarja bo govoril njegov soborec in nosilec partizanske spomenice Alojz Ule, delegaciji družbenopolitičnih organizacij in Kovinoplastike pa bosta položili vence. Na slovesnosti bo sodeloval tudi moški pevski zbor DPD Svoboda Loška. dolina in učenci osnovne šole heroja Janeza Hribarja iz Starega trga.

SLAVKO BERGLEZ

RADOVLJICA

Obisk v Hiši cvetja

Občinski odbor ZZB NOV Radovljica je organiziral izlet v Beograd. V ponedeljek, 13. oktobra zvečer, je iz Lesc odpeljal poseben vlak z nad 600 udeleženci izleta iz radovljiške občine. V Beogradu so v torek, 14. oktobra, obiskali Hišo cvetja in se poklonili ob grobnici tovariša Tita, nato pa so si ogledali še muzej 25. maj, Avalo, Kalemegdan z vojnim muzejem in ostale zanimivosti Beograda.

CIRIL ROZMAN

PODNART

Šesto partizansko
srečanje

V soboto, 25. oktobra, ob 16. uri se bodo v kulturnem domu v Podnartu že šestič srečali partizani in aktivisti, ki so pred vojno in med vojno živeli na območju krajevnih skupnosti Podnart, z borci, ki še sedaj živijo v Podnartu in okolici. Krajevni odbor ZB NOV Podnart bo za uvod srečanja pripravil kulturni program, v katerem bodo sodelovali pionirji pionirskega odreda Alojz Rakovec ter dramska skupina in moški pevski zbor KUD Svoboda iz Podnarta. Slavnostni govornik bo Ivan Štular – Čiro.

CIRIL ROZMAN

IZOLA

Seja odbora
prekomorcev

Preteklo soboto je bila v Izoli seja osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ, ki jo je vodil predsednik dr. France Hočevar, udeležil pa se jo je tudi sekretar RO ZZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič. Iz obsežnega poročila, ki ga je podal sekretar odbora Albert Klun, je med drugim razvidno, da so v minulem obdobju posvetili veliko pozornost vprašanju reševanja posebne dobe za udeležbo v zavezniški vojski za pripradnike tako imenovanih Slovenskih čet, razvijanju raznih oblik revolucionarnih tradicij, spomeniški dejavnosti, množičnim obiskom prizorišč bojev, kjer so sodelovale prekomorske enote in v tistih krajih Jugoslavije (Bosna, Dalmacija) utrjevali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

V razpravi so ugodno ocenili dosedanje delo odbora, tako osrednjega kot domicilnih ter komisij; posebej pa so se zavzeli, ko so obravnavali aktualna gospodarska vprašanja, za dosledno uresničevanje stabilizacijskih ukrepov.

V imenu prekomorcev-sardincev se je Zdravko Žmitek iz Postojne takole zahvalil za rešitev njihovega problema:

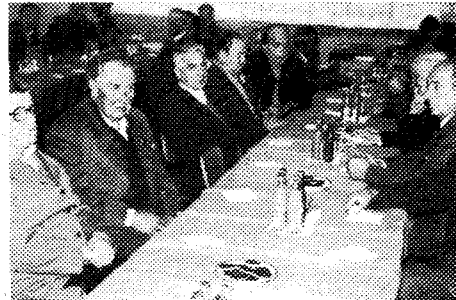
»Moram povedati, da nam je prav 35-letnica srečne vrnitve v osvobodeno novo Titovo Jugoslavijo prinesla tudi dokončno rešitev problema, ki je dobival že maratonsko obeležje. Torej, priznane so bile tiste pravice, ki izhajajo iz zakonodaje, ki priznavajo vloženi delež prekomorcev proti istemu sovražniku v drugi svetovni vojni. To pomeni, da sta bila naša pot in naš boj pravilna, vaša podpora pa nepogrešljiva stopnica k dokončni rešitvi te problematike. Iz tega lahko zaključim, da je resnično to leto prineslo rešitev za 1750 Primorcev, prekomorcev-sardincev, katerim to priznanje pomeni bolj politično moralno zmago kot pa le materialno zadostitev. S tem priznanjem je dejansko prekomorcem-sardincem bilo vrnjeno tisto zaupanje v našo samoupravno socialistično družbo, ki so ga nekateri žal izgubljali.

Povedati moram, da gre sam postopek reševanja tega problema v zaključno fazo in razen nekaj manjših skupin, bo ta problem do konca leta v celoti rešen. Poudariti moram, čeprav gre za generacijo, katere življenjska pot se počasi izteka, da je bila na sestankih prekomorcev-sardincev po posameznih občinah dosežena velika moralna zadostitev. Sami udeleženci smo torej pokazali veliko osveščenost in razumevanje, da torej nismo nikdar bili vojni ujetniki, temveč borci v protihitlerjevski koaliciji. Izzevnele so tudi lepe besede, da se bodo tako borci prekomorci-sardinci vključili v borčevsko organizacijo in delo KS tam, kjer delajo in živijo še z večjo vnemo. Tako je dejal med drugim v svoji zahvali Zdravko Žmitek. Nato pa so člani osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ obravnavali in sprejeli bogat in obsežen program dela odborov in komisij za prihodnje leto, ki ga bodo, tako kot so dosedanjega, izpolnili z vso odgovornostjo.

STAS

KRANJ

Uspela letna skupščina

Del udeležencev skupščine pododbora vezistov NOV za Gorenjsko

V petek, 10. oktobra, je bila v Kranju redna letna skupščina pododbora vezistov Gorenjske. Po pestrem kulturnem programu, ki ga je pripravila recitatorska skupina PTT delavcev, so sledila poročila o delu in bogata razprava. Po razrešitvi in izvolitvi novega 23-članskega odbora so sprejeli številne sklepe in program za bodoče delo. Predvsem bodo skrbeli, da bodo evidentirali še ostale veziste in za sodelovanje v NOV predlagali za odlikovanje tiste, ki teh odličij še niso prejeli. Utrjevali bodo zelo dobro začeto sodelovanje s PTT delavci, Iskre in vojno pošto v Radovljici. Prizadevali si bodo, da bi še v občinah Tržič, Kranj in Škofja Loka ustanovili radioklube. Udeleževali se bodo proslav in srečanj, ki jih bodo pripravile družbenopolitične organizacije, posebno pa srečanj vezistov NOV gorenjske, srečanja s PTT delavci Gorenjske, srečanja z delavci Iskre in proslav dneva vezistov v okviru vojne pošte Radovljica ter v republiškem merilu. Nadaljevali bodo z zbiranjem spominskega gradiva za zbornik in monografije. Pri tem se bodo povezali z vsemi šolami na Gorenjskem.

BRANKO BLENKUŠ

CELJE

Dejavnost krajevnih
skupnosti

Občani krajevnih skupnosti Pod Gradom praznujejo svoj praznik 16. septembra, ko je na ta dan leta 1944 odšlo 140 rudarjev k partizanom.

Uspešno izvedena akcija in odhod rudarjev v partizane sta bila za osvobodilno gibanje v bližnji in daljni okolici velikega političnega pomena.

Sicer pa je letos potekal krajevni praznik od 8.-16. septembra, in v tem času so bile kulturne in športne prireditve. Seveda pa smo veseli tudi drugih delovnih uspehov. Od humanih dejavnosti velja vsekakor omeniti prisrčen sprejem starejših občanov in preživelih članov ZB NOB iz rudnika Pečovnika. Nepozabno se vsakemu od teh vtisne hvaležnost komisiji za socialno varstvo in njeni predsednici Majdi Seruga, ki s svojo aktivnostjo pri tem zelo perečem solidarnem in varstvenem delu zasluži priznanje.

Prav letos smo v okviru krajevnega praznika praznovali 35-let PGD Zagrad-Pečovnik. Med največje delovne uspehe vsekakor sodi napeljava telefona v naši KS, v Zagradu, Pečovniku in na Polulah. To je eden največjih investicijskih uspehov zadnjih let v naši KS. Pred leti še pomisliti nismo mogli, kaj krajanji z združevanjem denarja zmoremo.

Na slovesni seji skupščine je podpredsednik Anton Ocvirk omenil še druga pomembnejša dela komunale, ki so se odvijala in se nekatera še odvijajo na aktivnejših območjih Košnice, Polul in Brega.

PETER PREGRAD

PAMEČE - TROBLJE

Udarniško delo

Člani krajevnih organizacij ZZB NOV Pameče-Troblje s predsednikom Jožetom Tretjakom udarniško delajo pri urejanju parka pri spomeniku 12 talcem.

Odbor za varstvo spmenikov NOV pri občinski kulturni skupnosti Slovenj Gradec in krajevna organizacija ZZB NOV Pameče Troblje urejajo park pri spomeniku 12 talcem.

Odbor za varstvo spomenikov NOV se tovarišem, posebno Jožetu Tretjaku, lepo zahvaljuje za njihovo požrtvovalno delo. Želimo si še več takšnih akcij, v katerih naj bi sodelovala tudi mladina.

STANKO HOVNİK

VRSNO

Srečanje skojevcev

V soboto, 27. septembra, smo se prvič po vojni sestali na Vrsnem medvojni aktivisti rajonskih, okrajnih in okrožnega komiteja Skoja in ZSM-takratnega Tolminskega okrožja.

Odviz na vabilo za to srečanje je bil presenetljiv. Prišli so iz Beograda, Maribora, Ljubljane in iz drugih krajev, kamor jih je po vojni zanesla življenjska pot. Zbralo se je nad 50 medvojnih članov rajonskih in okrajnih komitejev Skoja Tolminskega okrožja.

Srečanje je imelo delovni značaj. Zbrali smo se, da bi se domenili, kako pristopiti k zbiranju gradiva o mladinskem in skojevskem gibanju med NOB na območju takratnega Tolminskega okrožja. Vsi smo si bili enotni v tem, da ne smemo dopustiti, da bi delovanje Skoja in mladine ter njen prispevek k razvoju NOB na tem območju šlo v pozabo.

Udeležence je zelo koristne napotke za nadaljnje delo pri zbiranju in urejanju gradiva posredovala Fanika Černugelj, takratna članica oblastnega komiteja Skoja za Primorsko. Mladinsko gibanje je po posameznih rajonih različno nastajalo in se razvijalo. Tako v Bovškem rajonu že v letu 1943 ni bilo vasi, ki ne bi imela organiziranega aktivna Skoja. Zaradi specifičnosti razvoja mladinskega gibanja v posameznem rajonu so bile imenovane komisije za vsak takratni rajon, iz vrst takratnih članov rajonskih oziroma okrajnih komitejev Skoja.

Domenili smo se, da to gradivo zberemo in uredimo do prihodnjega srečanja, ki bo predvidoma v maju prihodnjega leta.

R. A.

NOVE KNJIGE

Šopek z onstran meje

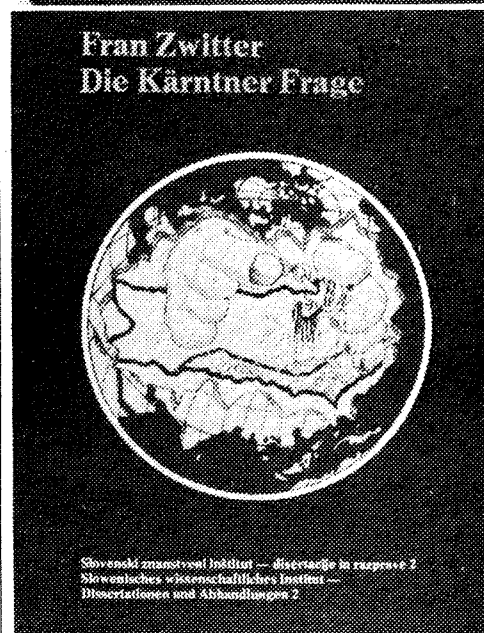
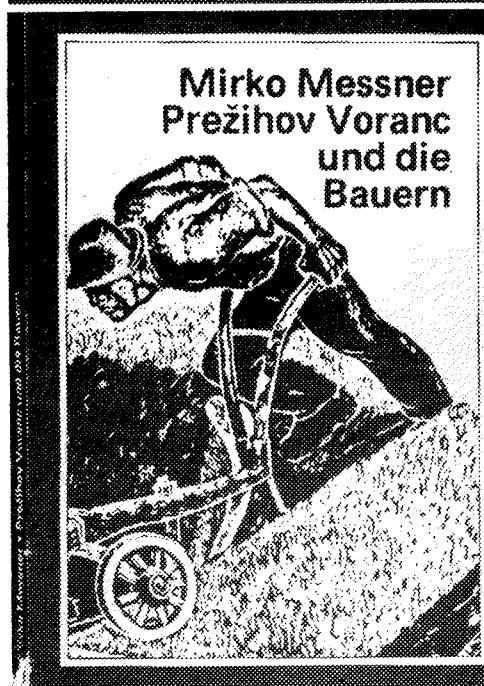
Na srečo nam nepodkupljiva statistika govori: kljub zvišujočim se cenam knjig izdaja založbe iz leta v leto vse več naslovov, knjižnice beležijo naraščanje števila izposojevalcev, pa tudi v javnih občinah, kjer bi vse nove izdaje morale biti vsaj na kratko predstavljene javnosti, za te včasih zmanjka prostora, ker jih ni ravno malo. Seveda ni prav, če ustrezne pozornosti niso deležne knjige, ki to zaslužijo, se pravi sleherni, v katero je njen avtor vložil veliko truda ter s svojim večjim ali manjšim ustvarjalnim prispevkom obogatil zakladnico naše kulture. In če te knjige prihajajo z onstran meje, je za njihov spregled težko odgovorjati!

Med takšne omembe vredne izdaje prav gotovo sodijo tudi štiri publikacije, ki jih je letos izdal Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu. Mimogrede lahko omenimo, da tega po zunanosti kot tudi po vsebini pestroobarvanega šopka knjig nismo zasledili v nobeni naših knjigarn (vsaj v izložbah ne), kar je mogoče napaka, pogojena z majhno višino naklade, ki ni imela potrebe po vidni reklami, ker je že »doma« našla dovolj interesentov.

Štiribarvni šopek knjig, o katerem bo govor, so strokovne razprave in disertacije, sprejete na avstrijskih univerzah, in kot take, kljub poudarjeno slovenski tematiki, pisane v nemškem jeziku, kar jim, in to moramo posebej pozdraviti, omogoča, da se z njimi lahko seznani tudi nemško govoreča avstrijska javnost, ki se včasih komaj zaveda, da v njeni deželi živi tudi del slovenske narodne skupnosti. Ni pa najmanjšega dvoma, da bi njihovo knjižno opozorilo izzvenelo tako rekoč v prazno, če bi naši koroški avtorji nakazane teme obravnavali v svojem rodnem, slovenskem jeziku.

Vida Obidova nam v svoji knjižici prikazuje razvoj slovensko-koroške književnosti od leta 1945 naprej do komaj preteklih dni. Za to literaturo avtorica pravi, da je bila vse do nedavna nekakšna Pepelka, komaj poznana pri bralcih na tej ali oni strani meje in domala neregistrirana od tujejezičnega okolja, v katerega so naši avtorji človeško in kulturno vključeni. Vedeti pa moramo, da ni bilo vedno tako, saj je bila Koroška sredi prejšnjega stoletja nedvomno središče slovenskega književnega življenja. Spomnimo se, da je tam takrat deloval literarni organizator, izdajatelj časopisov, pisec slovenske slovnice in slovarja Anton Janežič, da je bila leta 1852 v Celovcu ustanovljena Mohorjeva družba, ki je v zadnjem letu prve svetovne vojne imela kar 100.000 naročnikov, to pa je višina naklade, ki je ne prej ne kasneje ni zabeležila nobena slovenska izdajateljska hiša. Na žalost je bila takoj po plebiscitu vsa književna dejavnost ohromljena, po priključitvi Avstrije k Nemčiji pa slovenski jezik praktično zatrt. Seže z ustanovitvijo nove Jugoslavije se je naša tamkajšnja skupnost spet jezikovno prebudila in narodnostno osvestila, v danih razmerah doživljala in preživljala dokaj mučno manjšinsko usodo in se v delih svojih besednih ustvarjalcev mukoma prebijala do avtentičnega književnega izraza. Teh ustvarjalcev seveda ni bilo na pretek. Vsi vidnejši, in to so Andrej Kokot, Florijan Lipuš, Valentin Polanšek in Janko Messner, so nam že nekoliko poznani po objavah naših založb, zadnji tudi po uspešni gledališki predstavitvi. V zadnjem času je ta naša zamejska književnost zabeležila vidnejše uspehe, saj sta Polanšek in Messner dobila nagrado Prešernovega sklada, posamezna dela so bila prevedena v nemščino in srbohrvaščino, njihova najboljša besedila so si utrla pot v reprezentativno Besedo sodobnih jugoslovanskih pisateljev. To pa je vendarle uspeh, ki našo zamejsko umetniško besedo vključuje v njen osrednji književni tok, za katerega že lahko trdimo, da v svojih vrhunskih dosežkih ne caplja več za evropsko ali svetovno književnostjo. S tega vidika je delo Obidove pohvalen prispevek našemu zgodovinsko-pisateljskemu, ki se bo v prihodnje ukvarjalo s tokom in razvojem naše književnosti.

Druga knjižica, Frana Zwitterja Koroško vprašanje, vsaj kar se njenega pretežnega dela tiče, je pri nas že bila objavljena, in sicer leta 1937 v takratni napredno obarvani reviji Sodobnost, izšla pa je tudi kot posebna brošura pri predvojni Akademski založbi. Njen drugi, zdaj prvič objavljeni del, je povzetek predavanja, ki ga je avtor pod naslovom Narodna zavest v novejši zgodovini koroških Slovencev imel leta 1970 v okviru Koroških kulturnih dni. Avtor svojega prvega besedila za zdajšnji izdajo ni spremenjal, saj je njegova osnovna teza, da narodnostnopolitičnih problemov ni mogoče razumeti brez podrob-

ne analize pogojujočih jih družbenoekonomskih struktur, prav gotovo še vedno veljavna. Bralec se pa mora zavedati, da ima pred sabo besedilo, ki je bilo napisano pred 43. leti, in da so marsikateri v razpravi obravnavani problemi bili med tem s strani naših zgodovinarjev temeljito raziskani in tudi osvetljeni s številnih novih vidikov. To pa je avtor upošteval v svojem kasnejšem predavanju, tako svoje delo aktualiziral in ga na ta način približal rodu, ki se danes sooča s še vedno bolečim in še ne povsem zadovoljivo rešenim koroškim vprašanjem.

Tretje delo iz šopka je disertacija Avguštin Malleja Slovensko časopisje na Koroškem

1848-1900. To je razdobje, ko se je dvojezična koroško-slovenska publicistika srečevala s številnimi težavami, pri čemer je prav pomankljivo poznavanje materinskega jezika igralo pomembno vlogo. Tudi takrat so bili koroški Slovenci v deželi samo ogrožena, tujejezična manjšina, in razumljivo, da je vztrajno in z velikimi napori podprto oživiljanje slovenske publicistike znatno prispevalo k utrjevanju njihove narodne zavesti. Zanimivo, da je na Koroškem vzrasla publicistika bila nekaj časa na Slovenskem celo vodilna in se je sredi nenaklonjenega ji življa z vso močjo zavzemala za našo narodno samobitnost in druge potrebe v Avstriji živečega, slovensko govorečega ljudstva. Tudi to delo je na dunajski visoki šoli zagovarjana disertacija, ki pomeni pomemben prispevek k tisti še nenapisani zgodovini vse slovenske publicistike, katero zaenkrat še pričakujemo.

Tudi četrta knjiga je disertacija in to Mirka Messnerja Prežihov Voranc in kmetje. Kot se za takšno znanstveno naravnano delo spodobi, se tudi to ne izgublja v malopovedanih splošnostih, četudi nam s svojega izhodišnega zornega kota kar mimogrede nazorno zariše celovito podobo velikana slovenske zemlje, pisatelja Prežihia. Seveda pri boga-

stvu njegove človeške in pisateljske narave, zaenkrat še ni mogoče trditi, da je njegovo delo že pregledano in ovrednoteno v vseh potankostih. Messner sodi, da je Vorancova umetniška vizija pogojena predvsem z njegovim primarnim doživljajskim svetom, ki je bilo nedvomno kmetstvo, v katerem je odrasel, in da njegovo kasnejše srečanje z industrijskim proletariatom in njegovo socialno ideologijo Vorancove osnovne in umetniško najplodnejše inspiracije ni bistveno obogatilo. V dokaz svoji tezi avtor podrobno analizira pisateljeva začetniška besedila, kasnejšo publicistiko, predvsem pa njegova, vsakemu Slovcu poznana vrhunska dela: Samorastnike, Jamnico, Doberdob, Požganico. Avtor se mestoma tudi sooča z drugačnimi pogledi. Ne da bi si lastili dokončno sodbo o teh verjetno še odprtih vprašanjih, pa že danes lahko trdimo, da bo merodajno besedo, ki pa Vorancu ne bo zmanjšala cene, izrekel čas, ki bo pri tem vsekakor moral upoštevati tudi Messnerjevo analizo, pa tudi argumentacijo tistih, katerih pogledi se od njegovih razlikujejo.

Vsekakor je knjiga skrbno opravljena, s citati, opombami in bibliografijo opremljeno delo, ki Voranca, kljub analitičnemu prijemu spoštljivo dviguje na tisto visoko mesto, na katero je v okviru naše književnosti že postavljen.

Ob teh publikacijah se komaj lahko ubramo lastnemu očitku, da je naše malce površno knjižno kramljanje kaj malo primerno za prikaz ali oceno znanstvenih razprav in disertacij. Bi pa kljub temu želeli, da bi naše pisanje napotilo k branju vsaj tiste, ki vedo, kako težko onstran meje izdajajo slovenske knjige, in se bodo zdaj morda hoteli približe seznaniti s tem šopkom, poslanim s Koroškega.

Slavko Kumer

PARTIZANSKA LJUDSKA

Jožica Lenardič

Balada o Krki

(1944)

Reka Krka leno teče,
vrbe sklanjajo glave.
Moje misli pa trpeče
v vencu se pleto med nje.

In v tolmunu reke Krke
val za valom krvavi
in zloguje zadnje črke
v borbi ranjenih ljudi.

Tam ob strmem rečnem
bregu
v Žužemberku bil je boj,
tisoč je fašistov k begu
tam nagnal junakov roj.

Bila borba je krvava,
dni je tri in tri noči,
Krka tekla je krvava,
tekla v njej je črna kri.

Ob slovesu bolečina
bila tvoja je brez mej,
ko te vzela je temina,
Krka tekla je naprej.

»Tudi ti, moj sinko dragi,
si ob Krki izkrvavel,
tožil, ječal v smrtni rani
in življenja si želel.

Reka Krka dalje teče,
toda mrtev je moj sin,
zame ni nikjer več sreče,
kam naj z žalostjo zbežim?

V reki Krke valovanju
iščem grenkih sled solza
in ob njenem šepetanju
čujem, sin, tvoj glas srca:

»Mati moja, moja mati
v Krki teče moja kri.
Moral tukaj sem ostati,
da moj narod spet živi.«

Lepe res so te besede,
toda, sin moj, tebe ni,
pustil si mi polno bede,
pustil solzne le oči.

Lepe sanje, skriti upi,
vzel mi je prekleti vrag,
ki prišel je v črni trupi
z zemlje tuje na naš prag.

Krka teči, kamorkoli,
v tuje kraje vse naprej
in o moji srčni boli
vsemu narodu povej!

(Ureja: Črt Šinkovec)

OPOMBA - Pesem Krki je Jožica Lenardič iz Pirana, Oljčna pot 4, po domače Sihorjeva Pepca iz Muljave, napisala leta 1944 v spomin materi partizanskega kurirja Mirka Sopka-Tineta iz Cerknice, ki je padel med Zagradcem in Žužemberkom. Z vozom, krsto sta šli ponj, in žalostna pot je rodila pesem.

PARTIZANSKA LJUDSKA

SPREMLJAMO

Tri obletnice

Petinosemdeset let Josipa Vidmarja, šestdeset koroškega plebiscita, petintrideset let svobodnega socialističnega Beograda

Petinosemdeset let Josipa Vidmarja – Šestdeset let koroškega plebiscita – Petintrideset let svobodnega socialističnega Beograda

V enem tednu smo doživeli troje programskih zadetkov v črno. Ustvarjalni delež televizijskih avtorjev, ki je vedo, kaj hočejo (Sandi Čolnik, Boris Bergant, Saša Mrvaljevič), je prišel v vseh treh primerih do polne veljave.

Pogovor sredi »arene« življenja in kulture

Doživeli smo krst še ene izmed dvoran v naglo rastočem Cankarjevem domu – in ob Josipu Vidmarju, ki je kot mlad fant obiskoval Cankarja tam gori na njegovem Rožniku, so nas ob tem prevevali nekoliko simbolični občutki. Nič-manjšega pomena ni bilo tisti večer kajpak dejstvo, da se je kulturni hram sredi Ljubljane že na samem začetku svojega »poslovanja« uveljavil kot vseskozi ustrezen »televizijski studio«. Srečanje s častitljivim jubilarantom je pripravila cela vrsta ustanov in organizacij, ki štejejo Josipa Vidmarja za eminentnega starosta svojega ugleda in svojih prizadevanj. Odločili so se (kar je bila posebna odlika te zamisli) za kar najbolj preprosto obliko slavlja: za prireditve »brez govora in koncerta«, kot jo je uvodoma označil njen neposredni voditelj Čolnik in s tem tudi napovedal enourni »komorni« intervju s slavljencem. Tako sta sedla v »središče pozornosti«, kot v nekakšno sredico družbenega in kulturnega kroga, ki so ga okoli njiju v malem amfiteatru slenili predstavniki vseh slovenskih družbeno in kulturnopolitičnih struktur, ter v premišljenem nizu vprašanj in odgovorov (navidez spontano improviziranih, a dejansko temeljito pretehtanih in stkanih v dodelan mozaik sporočil o nekem pomembnem življenju in njegovi dobi) pred najbolj množičnim slovenskim avditorijem ponovila vse tisto bistveno, kar o Josipu Vidmarju kot zgodovinskemu pojmu našega časa in naše kulture pravzaprav že vemo – predvsem iz njegovih Obrazov. V tej svoji celoviti, sicer vsebinsko razvejani, a hkrati enotni podobi je lahko Vidmar nekemu bližin in vseč in komu drugemu spet ne, vsekakor pa je s svojim miselnim diapozonom in s svojimi čvrstimi klasičnimi stilišči osebnost pomembnih dimenzij, nabita s spoznanji, znanjem, izkušnjami in nenehno snujočo energijo, ki s svojo neusahljivo živahnostjo tudi ob tej visoki uri njegovega življenja še zmerom spodbuja in izziva... V tej luči ga je oddaja vcepila v zavest tudi vsem tistim, ki ga morebiti še niso poznali, hkrati pa je z zenitne točke njegove krožnice čez nebesni obok naše nacionalne bitnosti vnovič strnjeno povzela ves njegov (in v dobršni meri tudi naš skupni) življenjski, družbeni in še posebej kulturniški program.

Dve je več kot ena

Ni nam treba soditi le po besedah obeh voditeljev dunajsko-ljubljani-

ske koprodukcijske oddaje o položaju slovenske manjšine na južnem Koroškem onkraj Karavank; videli smo tudi sami – deželo so s kamero in mikrofonom dobesedno »prečesali«. Preiskali so vse njene »terene« in nam, ko so »najdenine« strnili in jih smotrno razporedili, podali doslej zares najbolj celovito in ilustrativno podobo o razmerah, razmerjih in čustvih slovenskih ljudi na karantanskih tleh. Zvedeli smo marsikaj, na kar morda še nismo bili opozorjeni ali pa nam je ušlo iz spomina. Statistika beleži, da je Slovencev onstran meje nekaj prek sedemnajst tisoč. Ne živijo sicer strnjeno in tudi njihova pripadnost slovenski narodnosti ni bitni ni zgoščena v en duh in eno misel, obstajajo pa trdna jedra slovensko čutečih vasi in posameznih organizacij in ustanov, predvsem šol, ki so nedvomno zagotovilo za prihodnost slovenske besede in slovenske pripadnosti med mladimi ljudmi, katerih logika je samoumevna in neobremenjena: »Dva je več kot eden«, pravijo – in imajo v mislih znanje ter uporabo obeh jezikov, ki sta doma v tistih krajih, nemškega in slovenskega. Ob vsem, kar je bilo v dolgih desetletjih kalne preteklosti, so pogledi mladih ljudi zazrti v sedanost in prihodnost. Zemlja, na kateri živijo, bodi odprt most med dvema narodoma in dvema sosednima državama. Ali ni njuno normalno sožitje pravzaprav prednost, ki je ne kaže zavreči ali zapraviti. To je seveda zdrava logika, s kakršno živijo mladi koroški Slovenci. Kaj pa njihovi avstrijski vrstniki? Bodo znali, ko odrastejo, trpeti duha normalnega, neskajljenega sožitja? V to smer televizijska anketa tokrat ni posegla, pa se nadejamo, da bo misel sklenila ob kakšni naslednji priložnosti.

Odprta prestolnica slavi

Petintrideset let razvoja nekega mesta, ki je bilo takrat, na dan, ki ga slavimo, beden kup ruševin in razbitega orožja, prinaša podatke, ob kakršnih se nam skoraj zvrtili v glavi. Prebivalcev je zdaj trikrat več, kot jih je bilo na začetku teh kratkih-dolгих let. Kamor se ozreš – novi predeli, »soliteri«, zrasli kot velikanska kamnita drevesa nad sotočjem dveh velikih rek, ki sta tudi simbol nenehne pretoka severozahoda na jug in jugovzhoda na sever. Ton in barvo temu mestu daje tristo tisoč mladih ljudi, ki se šolajo na stoterih šolah in postajajo »prhka prst« prihodnosti, ki vanjo iz dneva v dan preraščata preteklost in sedanost. Šest tisoč »firm« beleži beograjska statistika – proizvodnih, administrativnih, servisnih. Nenehno, dan za dnem, prihajajo v to veliko belo mesto, katerega znamenitost »niso poslopja, temveč reke in nebo« (povzeto po izpovedi Steva Žigona), tisočeri novih prebivalcev z vsejugoslovanskih meridianov in ga, kot večino drugih velikih mest, s svojo prisotnostjo spreminjajo v dobesedno »Jugoslavijo v malem«. Oddaja nas je s pravo in čisto mero vživetja popeljala skozi pejsaže tega mesta in med njegove ljudi, premišljeno in z občutkov za kombinacijo občin dejstev in posamičnih življenjskih ilustracij. Obče in individualno sta našla spoj, ki je dosegel natanko tisto, kar je moral: ponazoril nam je življenjski ritem in odprto problematiko mesta v vsej njegovi raznoterosti, ne da bi nam bilo prehanjanje od teme na temo vzbujalo kakršenkoli občutek beganja. Tematika in njen izbor sta bila s strani avtorja in spraševalca Saše Mrvaljeviča vsekakor obvladana in občutena, s čimer je ta reportaža o »odprtem mestu« v celoti zadostila našim gledalskim pričakovanjem.

Viktor Konjar

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

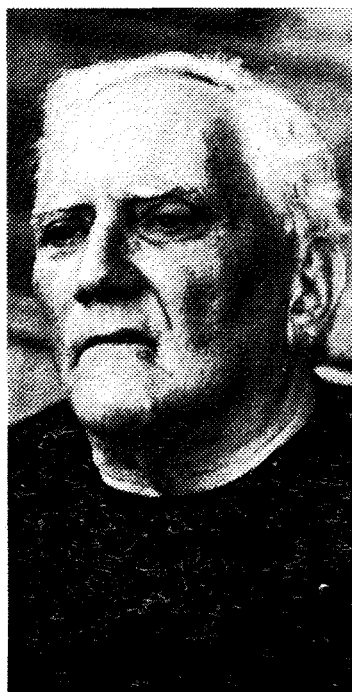
TITOVA SREČANJA NA GORENJSKEM – V torek, 21. oktobra 1980 je bila v galeriji na Loškem gradu otvoritev razstave Titova srečanja na Gorenjskem. Razstavo je pripravil Gorenjski muzej v Kranju, dopolnjena pa je s fotografijami obiskov tovariša Tita na Skofjeloškem.

Razstava bo odprta vsak dan (razen ponedeljka) od 9. do 12. ure in od 14. do 17. ure in sicer od 21. oktobra do 24. novembra 1980.

korpusu v libijski puščavi, je v prvem delu knjige prikazal začetek sovražnosti na afriškem bojišču, položaj Primorcev v italijanski vojski in njihov prehod k zaveznikom, v drugem delu pa opisuje, kako so se slovenski Primorci in hrvaški Istrani kljub splet-kam jugoslovanske mednarodne reakcije, da jih pridobi na svojo stran, odločili za pristop k narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije.

NOVA POSTAVITEV MUZEJA PETE DRŽAVNE KONFERENCE KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE – Zagrebska občina Dubrava, območje, na katerem je bila pod vodstvom tovariša Tita pred štiridesetimi leti, od 19. do 23. oktobra 1940, zgodovinska konferenca jugoslovanskih komunistov, je z vrsto manifestacij obeležila ta jubilej, pomemben za vse naše narode in narodnosti. V enonadstropni hiši na nekdanji Bihački 20 je bila 20. oktobra slovesna otvoritev nove postavitve Muzeja Pete državne konference Komunistične partije Jugoslavije. Dana je bila tudi pobuda, da se pripravi načrt urbanistične rešitve bodočega spominskega parka Pete državne konference Komunistične partije Jugoslavije.

ŠTIRIDESET LET BILEČANKE – Sklepni večer slovesnosti revolucionarne pesmi Bileča 80 je bil 11. oktobra. Kot je znano, so bile prve slovesnosti te že tradicionalne manifestacije leta 1972, prav tako v Bileči, pokrovitelj pa je bil tovariš Edvard Kardelj. »Minilo je tudi štirideset let od ustanovitve zloglasnega taborišča v Bileči, v katerem so bili zaprti najboljši sinovi naših narodov in partije,« je ob tej priložnosti poudaril Brane Miljuš, predsednik odbora Slovesnosti revolucionarne pesmi Bileča 80. »In štirideset let, kar je za zidovi tega

RAZSTAVA DEL BORISA KOBETA V KOSTANJEVICI – Ob 75-letnici Borisa Kobeta so v Kostanjevici 10. oktobra letos odprli razstavo del tega priznanega slovenskega arhitekta, urbanista, slikarja, ilustratorja in pedagoga, na kateri je na ogled več kot sto njegovih del s socialno tematiko ter med njimi tudi slike iz ciklov Po poteh Gubčeve brigade in spomeniki revolucije ter deset fotografij njegovih znanih spomenikov. (»Lamutov likovni salon je tako odprl vrata delom umetnika, ki je tudi osebno vezan na Kostanjevico,« je v bogatem katalogu med drugim zapisal Lado Smrekar, ravnatelj galerije Božidar Jakac v Kostanjevici. »Lamutov slikovni salon je kar dve leti čakal na današnjo podobo in s tem na pričetek novega obdobja prirejanje občasnih razstav, kjer bodo imeli prednost vsi tisti umetniki, ki so pred leti odstopili in podarili kako delo v našo Gorjupovo galerijo, to je stalno zbirko slovenske umetnosti, ki je leta 1955 našla svoje prostore kar v šoli.«)

Milan Apih v dneh, ko je nastala Bilečanka

ZALOŽBA LIPA PREDSTAVILA KNJIGO JANKA PERATA PUŠČAVSKE ODLOČITVE – Dne 17. oktobra je bila v Kopru tiskovna konferenca, na kateri so predstavili novo knjigo o prekomorcih: Puščavske odločitve Janka Perata, v kateri avtor opisuje kako so se primorski Slovenci in istrski Hrvati, ki so jih v začetku druge svetovne vojne kot italijanske vojake poslali na afriško bojišče, odločili, da pobegnejo iz italijanske vojske in se priključijo zavezniški 8. armadi. Just Perat, ki se je sam udeležil bitk 8. armade proti nacističnemu afriškemu

zloglasnega taborišča Milan Apih napisal znano Bilečanko, ki so jo taboriščniki 1. maja 1940 tudi prvič zapeli. Prav tu, kjer so bili zaprti Ivo Lola Ribar, Pepca Kardelj in drugi, je 10. oktobra 1980 po štirih desetletjih spet zaorila Bilečanka kot simbol svobodoljubnih idej naših narodov in narodnosti.

V okviru Slovesnosti revolucionarne pesmi Bileča 80 je bila tudi okrogla miza Tito in revolucija v glasbenem ustvarjanju.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE B

Ponosni so, da so Slovenci

Pod Matajurjem

»Med Sočo in Idrijco na vzhodu ter med Tilmentom in Belo na zahodu se v severnem kotu Italije pod grebenom Julijcev stiska pokrajina, velika komaj 516 kvadratnih kilometrov, na kateri prebiva slovenski živelj, ki govori svoje slovensko naraje in ima svoje šege in navade. To ozemlje so v šestem stoletju naselili Slovani. Najsevernejši del tega ozemlja je dolina Režija. Po dolini teže Rezijska Bela ali tudi Režija. Dolina je siromašna, kajti v njej je le malo rodovitnega sveta.« To je uvod v brošuro, ki je nastala na podlagi knjige Jožka Ošnjaka Pod Matajurjem, s katero je organizator izleta dne 3. in 4. oktobra aktiv borcev NOB v Ljubljanski banki-združeni banki skupaj s sindikatom na kratko oral zgodovino beneških Slovencev in Režije.

Za večino nas je bil to izlet v neznanost. To je bil pravo srečanje tukajšnjih Slovencev z zamejskimi, srečanje borcev z beneškimi partizani Slovenci in Italijani, srečanje klenega slovenskega življa z nami, od katerih nas večina pozna te pokrajine le iz literature, časopisja, televizije.

Trije avtobusi so nas popeljali najprej prek Opčin in Vidma prek Furlanske nižine, mimo Tricesima v Bardo.

Bardo, Lusevera po italijansko, je idilična vasica dokaj visoko v beneških hribih. Vasica je po potresu že precej obnovljena. Obnovljen, bolje na novo pozidan je tudi dom, kamor so nas 115 gostov povabili. Pričakal nas je več kot toplej sprejem. Govorniki, med njimi profesor Viljem Cerno, predsednik Slovenskega kulturnega društva Ivan Trinko, so nam razgrnili celo žalostno zgodovino teh nekaj tisoč Slovencev, ki so uspeli obstati v nepopustljivem in neusmi-

ljenem boju za obstanek. Sprejeli so nas kot svoje, kot da med osvoboditvijo in današnjim dnevom ne bi bilo več kot 35 let, sprejeli so nas in pokazali hvaležnost, nam, ki takega sprejema nismo pričakovali. Zares se moramo iskreno zahvaliti Dinu del Medicu. Ob tem ne gre prezreti vloge naše RTV Koper in njene predstavnice novinarko Čehovine iz Kopra, ki veliko časa posveti prav tej pokrajini in tem ljudem.

Beneški Slovenci so dobri govorniki, ki, kot je videti, zlepa ne bodo opustili svoje govorice. Teh nekaj izobražencev daje veliko moralno podporo slovenskemu življu, ki se hribov, kamor so bili zrinjeni, trdo oklepa.

Slovenskih šol, ni, mogoče je otrok še za italijanske, pravzaprav furlanske premalo. Več kot čudno je, da se je ob vsej tej asimilaciji brez šol ohranjal slovenski jezik – iz roda v rod, iz generacije v generacijo le na osnovi ustnega izročila in cerkvene rabe. Tudi trije mladi beneški Slovenci so iskreno izjavili, da bo mladina prav tako učila svoje otroke slovensko, kot so njihove matere njih same.

Prehitro smo se poslovili od Barda, premalo slovenskih knjig za otroke smo izročili. Vsakdo izmed nas si je najbrž po tistem obljubil, da ni prišel zadnjikrat v to divjo, a lepo slovensko pokrajino na drugi strani Soče, kjer hudourniki odnašajo še tisto malo rodovitne zemlje.

Impresivni so ti Slovenci onstran meje, kot da jim je več stoletij razvoja, drugačnega od našega, vtisnilo več trdnosti in več ponosa, večji občutek pripadnosti. Ponosni so nato, da so Slovenci, in da so se ohranili.

Pokrajina Režija, katere delček smo tudi videli, je ne-

Srečanje borcev in aktivistov na Matajurju

dotaknjena in divja, škoda le, da je nismo videli več in morali se bomo ponovno vrniti. Ceste so dobro vzdrževane, napisi enojezični.

Prespali smo v lepem hotelu Kanin v Bovcu, kjer smo si pred odhodom jutraj ogledali »kaninsko vas«. Prek Kobarida smo prispeli do meje. Vozili smo se ob plitvi prodnati Nadiži vse do Špetra Slovenov ob Nadiži (San Pietro al Natisone), kjer nas je zopet čakal Dino del Medico, predsednik koordinacijskega odbora za pomoč prizadetim po potresu v Benečiji, Furlan po narodnosti, Slovenec po srcu.

Na Matajur smo se vzpeli po malce manj divji pokrajini kot prejšnje popoldne prek Učeje v Bovec, toda še vedno dokaj odmaknjene. Kar jih je tod Slovencev, so v hribih, tudi Matajur je slovenski, sem pa tja je najti priseljenega Furlana. Na Matajurju nas je čakalo drugo toplo presenečenje: predstavniki ANPI-Nacionalne zveze italijanskih partizanov in SKGZ-Slovenske kulturne gospodarske zveze, župana občine Grmak in Špetra Slovenov, Fabbio Bonini in Firmino Marinig, odgovorni urednik Novega Matajurja Izidor Predan, predstavnik našega podjetja SGP Gorica

ter Ljubljanske banke v Trstu Milan Jakac in ne nazadnja slovenska duhovnika Paskal Gujon in Božo Zuanella so nas sprejeli kot svoje. Nekateri so obujali spomine na čase pod fašizmom in na partizansko vojsko, ki je kraje osvobodila.

Enainosemdesetletni Anton Ciabai - Tonček, ki je častni član sekcije rudarjev Zveze izseljencev Beneške Slovenije v Belgiji, ki se je po 35 letih vrnil iz belgijskih rudnikov, in ki smo ga nedavno videli pri nas na televizijskih ekranih, je še ves pri močeh in voljan delati.

Ganila nas je želja treh mladih Slovencev, ki še niso bili v Ljubljani, in ki bi se povabili naše mladinske organizacije odzvati, kot tudi marsikdo od zamejskih Slovencev. Še se bomo morali videti.

Poklonili smo se padlim Slovincem in Italijanom v boju proti fašizmu, položili smo vence v Šent Lenartu in vasi Matajur, počastili smo spomin na padle z enominutnim molkom. Zavedamo se, da je to vendarle samo delček naše obveze, večji del mora biti namenjen živim, ki so ohranili toliko stoletij staro tradicijo.

Danica Jazbinšek

Udarne moč borcev Kočevskega

Partizanski napad

V zgodnji pomladi leta 1942 se je partizanska vojska na območju Kočevske vse od Čabranke do Kolpe v Kostelu zelo razmahnila in okrepila. Glavna partizanska baza je bila takrat na Cvarovi domačiji v Ravnah pri Borovcu. Kljub temu, da so imele partizanske čete drugega bataljona Kočevskega odreda taborišča v raznih krajih po gozdovih, so se zbirale in pripravljale na razne akcije prav v Ravnah. Tako je bilo tudi v drugi polovici maja 1942. V gozdu pri Ravnah se je zbralo veliko partizanov. Med njimi je bilo tudi nekaj takih, ki so bili trenutno brez orožja. Iz štaba odreda je prišlo povelje, da morajo vsi oboroženi partizani temeljito očistiti orožje in ga pripraviti za akcijo. Nihče izmed borcev ni vedel, katero postojanko bodo napadli. Pozno zvečer je bila večerja.

Ravno pred odhodom je konjevoдец prinesel na bosanskem konjičku okrog 70 kilogramov težko italijansko letalsko bombo, ki ni eksplozirala pri bombardiranju Knežje lipe na Kočevskem. Dolga kolona partizanov je krenila na pot v smeri Dragarjev. Noč je bila zelo temna. Med pohodom so partizani tudi izvedeli, da bodo napadli fašistično postojanko v Osilnici. Pri Dragarjih so krenili po ozki in nevarni stezi, ki pelje proti Bezgovi. Konju so ovili kopita z vrečevino, da se ne bi slišalo udarjanje kopit ob skalnato pot. Če bi kateri izmed partizanov ali pa bosanski konjiček samo malo zgrešil ozko stezo, bi takoj zdrsel v globačo. Do reke Čabranke je šlo vse v redu. Pri prehodu čez Čabranko je z ozke lesene brvi pri Plešcih padel konjiček z bombo vred v vodo. K sreči je skromna živalca ostala cela z nekoliko pra-

skami. Partizani so jo s težavo spravili na suho in nadaljevali pot.

Iz Plešcev na hrvaški strani je kolona krenila po glavni cesti proti Osilnici. Vodil jo je terenec domačin, ki je dobro poznal pot. Pri vasi Zamost je kolona krenila ob glavni cesti do postojanke. Pred Osilnico se je razdelila v več kolon in začela obkoljevati fašistično postojanko, v kateri je bilo čez sto črno-srajčnikov. Konjiček z bombo je krenil na severno stran postojanke, kjer je bil določen teren, odkoder naj bi partizan Johan spravil bombo v kletni prostor postojanke ali Kovačeve hiše. Fašisti so bili takrat zabunkani v dveh hišah, ena je bila nad glavno cesto, druga pa pod njo.

Ura je bila okrog treh. Na vzhodu se je začelo počasi svitati. Partizanska kolona, ki je bila predvidena za napad z južne strani postojanke, se je počasi in previdno premikala ob robu njiv in pazila, da ne bi pohodila koruze, ki je ravno prikulala iz skrbno obdelanih njiv. Skupina partizanskih borcev s težkim mitraljezom je morala zasesti položaje na južni strani, in sicer v neposredni bližini postojanke. Zaklonišče si je poiskala za sadovnjakom, ki je bil obrobjen z nizkim grebenom zemlje in je služil za naravni zaklon. K težkemu mitraljezu je bil dodeljen tudi en vod neoboroženih partizanov, ki so imeli s seboj prazne vreče, ki naj bi jih po potrebi napolnili z zemljo in napravili umetne zaklone pred sovražnimi krogli. Največ težav je bilo z namestitvijo težkega mitraljeza, ki je potreboval višje zaklonišče. Med pripravo na neposredni napad je italijanski stražar slišal rahel

Boris Mihajl-Maj

1

Pohod

10. SNOB

Ljubljanske

v Gorski kotar

Po končani nemški jesenski ofenzivi na območju Dolenske in Notranjske se je brigada za nekaj dni nastanila v suhokranjski vasi Veliki Korinj, da bi zbrala svoje razpršene sile, se nekoliko odpočila, nahranila, dopolnilno opremila in predvsem reorganizirala svoje silno razredčene vrste.

Prva skrb je veljala številnim za silo oskrbljenim ranjenecem. V nadaljnje zdravljenje so jih izročili skrbno skritim partizanskim bolnišnicam na območju Mokreca in Kočevskega Roga, kamor so jih od določenih točk dalje prenašale posebne bolničarske ekipe.

Intendant bataljonov in brigade so skupaj s člani območnih gospodarskih komisij zbrali po okoliških nižinskih vaseh potrebne količine hrane, da bi si borci čimprej opomogli od hudih fizičnih in psihičnih naporov komaj zaključenih bojov, v katerih je brigada izgubila domala dve tretjini svojega moštva in komandnopoličnega kadra. Zaradi izjemne izčrpanosti borcev in iznenadnega »obilja« hrane, predvsem svežega svinjskega mesa, je večina borcev dobila hudo drisko.

Brigadna saniteta se je trudila, kolikor so ji dopuščale možnosti, da bi to nepredvideno nadlogo čimprej odpravili in usposobili borce in starešinski kader za nove naloge, ki pa zaradi novo nastalih okoliščin nikakor niso bile lahke. Pri zdravljenju so najbolj pomagale suhe hrustle in nasploh posušeno sadje, ki so ga marljivi intendantje nabrali po kmečkih domovih.

Ves čas bivanja brigade v Korinju in okolici so še vedno prihajali posamezni borci in manjše skupine, ki so se med boji porazgubili in izgubile stik z glavnino bataljonov, nato pa tavajoče iskali svojo enoto. Tako iskanje svojih je bilo precej pogosto tudi med borci drugih brigad, posebno tistih, katere so morale zaradi dinamike bojov nenehno menjati svoje bojne položaje v nočnih urah ali gosti megli, ko zares ni bilo mogoče najti in obvestiti vsakega posameznika, pa tudi skupine, o spremenjeni situaciji, bodisi da je šlo za napad, umik ali pa tudi beg, kadar je to zahteval trenutek samoohranitve enote kot celote.

Partizansko bojevanje v narodnoosvobodilnem boju je slonelo na visoki moralni zavesti in fizični sposobnosti vsakega posameznika, zaradi česar tudi v najtežjih trenutkih, ob pogojih dobre medsebojne zveze, ni bilo osipa ali

ubežništva iz sovražnih namenov. Izjeme so se našle le tam, kjer so bili v partizanske enote po razpadu Italije vključeni tudi nekdanji belgardisti. Ti si sicer še niso neposredno umazali rok s krvjo svojega naroda, so pa zaradi še nezadostne osveščenosti izbrali linijo manjšega odpora in odšli med skrivače ali pa nasledli sovražnim propagandnim letakom, ki so jih v urah hude preizkušnje privedli do predaje v skritem upanju, da jim ne bo več treba prijeti za puško, oziroma da bodo odšli lahko na svoje domove, kot so jim mamljivo obetal Nemci in njihovi takrat še precej zbegani in osamljeni podrepani v Ljubljani. Mnogo jih je kasneje ta korak obžalovalo, vendar je bilo že prepozno.

Vse, ki so tako ali drugače nepretrgano vztrajali in se bojevali do končne zmage, ne glede na čas pridružitve, se lahko mirno smatra za prostovoljce, saj bi lahko zapustili boj, kadar bi se jim zahotelo, če bi to želeli. Torej je bila zavidanja vredna visoka domovinska zavest tista osnovna vrednota, zaradi katere so vztrajali v še tako težkih situacijah. Razredna zavest je bila šele na drugem mestu. Z njo je bila prežeta večina komandnega in političnega kadra, članov partije in Skoja, ki je s svojim delovanjem in osebnim primerom počasi prekrasila ogromno večino borcev, kar je dalo pečat celotni družbi po končanem oboroženem boju za nacionalno in socialno osvoboditev.

Zbiranje po sili razmer razpršenih borcev je bil pogost pojav, včasih namerno izveden, da bi se izognili pretečim nepotrebnim izgubam posebnim takrat, ko je bilo očitno, da bi velika enota zaradi številnih nesorazmerij, pa tudi strateške ali taktične prednosti sovražnika lahko imela katastrofalne posledice. Prav ta taktika je bila uporabljena v nekaterih partizanskih enotah v zadnji fazi nemške jesenske ofenzive, bogate po uporabi vseh rodov Wehrmachta in SS vključno z letalstvom.

Razmeroma velik osip bojnega sestava partizanskih brigad, pa tudi Ljubljanske, med jesensko ofenzivo ne bi bil dovolj pojasnjen, če ne bi povedali, da so se mnogi »razhajkani« borci z orožjem vred priključili raznim drugim enotam, na katere so med »tavanjem« naleteli. Zaradi osebnih poznanstev je precejšnje število borcev ostalo kar pri njih v stalnem sestavu, ne da bi o tem obvestili svojo prejšnjo enoto, kar je bilo včasih zaradi oddaljenosti tudi

odreda

na Osilnico

ropot in pretrgal pritajeno tišino s strelom iz puške.

Partizanski operativni oficir Nedeljko je takoj dal povelje za napad. Tudi v postojanki so bili fašisti takoj na nogah in se začeli divje brniti. Že na začetku boja se je oglašil eden izmed civilistov in začel kričati: »Ne streljajte v mojo hišo!« Pomagati se ni dalo, ker so krogle švigale na vse strani. Prva žrtev pri postojanki je bil italijanski pes čuvaj. Položaje na vzhodni strani postojanke so zasedli hrvaški partizani, ki so se ravno tako junaško in zagrizeno bojevali z ramo ob rami s slovenskimi partizani. Fašisti so se med bojem tudi nenehno utrjevali. Na okenske odprtine so polagali kamene in zidno opeko, da jim partizanske svinčenke niso mogle preveč do živga. Partizani so upali v težki mitraljez in v bombo, ki naj bi raznesla eno izmed utrjenih stavb. Toda s težkim mitraljezom je imel Levstik velike težave, ker so bili mnogi naboji zelo vlažni in zato tudi neuporabni. Takratna municija je bila večinoma skrita v zemlji. Kljub temu, da je moral zelo varčevati z naboji, ni mogel bolj učinkovito tolči po postojanki, ker mu je kakšen naboj ostal neizstreljen v cevi mitraljeza in ga je bilo treba spraviti ven. Z bombo tudi ni šlo vse tako, kot je bilo zamišljeno. Zaradi močno utrjenega bunkerja in močnega odpora fašistov se Johan ni mogel z bombo približati postojanki, kjer naj bi jo s pomočjo zažigalve kapice in vrvice aktiviral v kletnem prostoru. Bomba bi po vsej verjetnosti raznesla kletne prostore in napravila med fašisti velik preplah. Zaradi opisanih nevarnosti so partizani izgubili veliko dragocenega časa, ki so ga fašisti izkoristili za utrjevanje postojanke.

Urini kazalci so se že prevesili čez dvanajsto. Partizanski borci, ki so bili na položajih na severni in vzhodni strani postojanke, so se vse bolj približevali cilju in zoževali obroč. Ravno takrat pa so se začeli fašisti močneje braniti, ker so verjetno dobili sporočilo, da prihaja pomoč iz sosednjih postojank. Takoj za tem je ukazal Nedeljko, da se bo treba postopoma umakniti. Najtežji je bil umik partizanov s težkim mitraljezom, ki so zasedli položaje na južni strani postojanke. Pri umiku niso imeli nobenega naravnega kritja. Polje proti Čabranki je ravno in brez vsakih najmanjših naravnih ovir. Zato se je morala ta skupina partizanov umikati zelo organizirano. Med tem ko se je ena skupina plazila po trebuhu proti reki, je morala druga skupina nuditi sovražniku močan odpor, da ga je držala priklenega za obzidje postojanke. V obratnem primeru bi fašisti lahko streljali po čistini in jim ne bi ušel niti en partizan.

Zaradi organiziranega umika so se partizani priplazili po polju na razdalji okoli petsto metrov in dosegli obrežje reke Čabranke. Vodo so prebredli kar oblečeni in obuti in prišli na hrvaško stran. Tiste, ki niso znali plavati, so plavalci prijeli za roke in tako so vsi prišli srečno na drugo stran. Ker pa je prišlo sporočilo, da gre italijanska vojska iz Gerova na pomoč, so se morali partizani zopet umakniti na slovensko stran. Skušali so se umikati ob levem bregu Čabranke, a so fašisti iz postojanke besno obstreljevali ves teren daleč naokoli. Partizani so morali, že tretjič prebresti reko. To pot so jo bredli na sotočju Kolpe in Čabranke. Na hrvaški strani jih italijan-

ske svinčenke niso več dosegle in tako so v koloni po eden prišli v hrvaško vas Selo, kjer so jim domačini prinesli veliko mleka, da so se malo okrepčali. V tej vas je bil poročen tudi Slovenec Anton Klarič, ki je z ostalimi domačini prav vneto zbiral po vasi mleko za izčrpane in do kože premočene partizane. Po kratkem postanku in okrepčilu je partizanska skupina krenila spet na slovensko stran. Ker je bil most pri vasi Selo podrt, so se morali partizani ponovno podati čez Kolpo. To je bil že četrti prehod čer reko. Ta skupina partizanov se je prebila do bližine vasi Padovo, kjer je počakala noči, da bi lahko prišla neopazno v svoje taborišče. Popolnoma premočeni so počivali v neki grapi. Obleka in obutev se je sušila kar na njih. Ostale partizanske skupine so imele za umik bolj ugoden teren in so se brez večjih težav pramaknile na nove položaje.

Fašisti so se po boju razlezli po bližnji okolici in nalezli tudi na letalsko bombo, ki je ostala neizkoriščena v bližini postojanke. Sami se je niso upali premakniti, zato so poklicali domačine, da so jo odstranili.

Partizanski napad tokrat ni uspel tako, kot je bilo predvideno, a italijanskim fašistom je vtil velik strah v kosti. Vse bolj so se začeli utrjevati, ker prej niso računali na tako udarno partizansko moč.

Po napadu na Osilnico so se borci Kočevskega odreda pripravljali na napad na italijansko fašistično postojanko v Starem trgu ob Kolpi, ki so ga izpeljali 1. junija 1942.

Drago Kajfež

Usoda preživelih mater in otrok

Rojeni v peklu na Rabu

V koncentracijskem taborišču na Rabu sem delala kot medicinska sestra. Ves čas od osvoboditve sem pogostokrat mislila na tiste strašne mesece, pred vsem pa na otroke, ki so se tam rojevali ter mnogi umirali na svojih rokah. Prav gotovo je bila najtežja zavest, da jim tedaj v tistih okoliščinah in pogojih nisem mogla pomagati, kot bi lahko pomagala sicer, za mnoge med njimi nisem mogla storiti nič, da bi jih ohranila pri življenju. Umirali so zaradi lakote in močnih drisk. Včasni bolnišnici v hotelu Adrija so bili pogoji izredno slabi. Hrane ni bilo. Namesto plenice smo uporabljale časopisni papir. Zaradi umazanih in stalnih drisk so se v ležiščih zaredili črvi. Bilo je strašno. Izsušena gola telesca otrok so počasi umirala. Nekateri pa so vendar le preživeli in pomislila sem, da bi bil zanimivo srečanje z njimi, čeprav toliko let po vojni.

Kot mnogo Slovencev sem se v začetku junija 1942 znašla med starejšimi, mlajšimi, otroki, starci in visoko, nosečimi ženami ter nekaj ujetimi partizani. Privedli so nas iz novomeških zaporov in nas naložili v živinske vagonce, s katerimi so nas odpeljali do Ljubljane. Tu so se nam pridružili še ljudje iz Notranjske in okolice Ljubljane predvsem iz tistih predelov, ki so pripadali italijanski okupacijski coni. Znova so nas naložili na živinske vagonce in odpeljali proti Reki. Tam pa so nas že čakale številne čabranske in prezidske družine.

Ena izmed nosečih žensk je bila tudi Rozalija Šprajcer s svojim enoletnim sinkom pa Marija Mohor iz Kota pri Prezidu in Tončka Planinc.

Leta po vojni so hitro minevala. Pisala sem zvezi borcev na Rabu, da bi mi posredovali podatke o rojenih, predvsem pa krščenih otrocih v letih 1942 in 1943. Uspela sem da bodo prek samostana sv. Evfemije te podatke našli. V tem samostanu je namreč Odriko Baduraina pisal kroniko o dogodkih v koncentracijskem taborišču na Rabu. Žal pa vse do konca avgusta 1980 nisem dobila nobenega obvestila. Pred kratkim pa se je oglašil profesor Andrija Bonifacič iz župnega urada Kampor, vendar zaželenih podatkov nisem dobila. Navajal je sicer dvojce imen, od katerih naj bi bila iz Slovenije le Filip in Marija Turk iz Čabra, katerima se je rodil otrok v časni bolnišnici v hotelu Adrija. Verjetno nista spadala v skupino internirancev. Vsi ostali, ki so se rodili bodisi v samem taborišču ali v bolnišnici pri katerih sem bila večkrat »botra«, saj smo jih pod stražo vodile red odhodom iz bolnišnice v taborišče na kršče-

nje, so ostali anonimni. Po odhodu iz taborišča so morale vse preživete in tudi že omenjene osebe prek krajevne skupnosti oziroma občine ponovno iskati potrdila, seveda z pričami, da so bile rojene v taborišču na Rabu.

Rozalija Šprajcer iz Črnomlja je bila v sedmem mesecu nosečnosti. Devetega septembra 1942 je rodila hčerko. Ko so jo tik pred porodom odpeljali v časno bolnišnico je hotela vzeti s seboj tudi sinka. Odvzeli so ga in ga vrnili v taborišče. Zanj so poskrbele njene šotorske sestanovke. Predno se je Rozalija vrnila v taborišče, smo tamkajšne interniranke pod stražo vodile otroke h krščevanju v samostan sv. Eufemije. Vsi otroci, ki jih ni bilo malo, sploh niso bili zabeleženi, da so se rodili in da so bili tam krščeni. V Rozalijini odsotnosti je bilo v taborišču Kampor hudo neurje. To je bilo 20. septembra 1942. Prav gotovo se ga še danes spominja marsikateri interniranec. Odnášalo je šotore, bile so poplave in vladal je velik preplah. Odnoslo je tudi šotor, v katerem je prebivala Rozalija. Vse premoženje je odneslo le njen sinček je ostal živ in zdrav. Z Raba so postopoma premeščali internirance v Gonars, Rozalija je bila odpeljana s sinčkom in komaj rojeno hčerko dne 13. decembra 1942. V Gonarsu je bilo bolje to da so odslej interniranke prebivale v barakah. Toda preživele so. Danes je njena hči srečno poročena. Tudi ona ima hčerko in sina.

Druga mati, ki je ohranila svojo hčerko pri življenju, je bila Marija Mohar iz Novega kota. Rodila je taborišču pod šotorom. Se isti dan so jo za nekaj dni odpeljali v časno porodnišnico. Tudi ona je bila z otrokom preseljena v Gonars. Njen dom v Kotu je bil zažgan in porušen. Marija Mohar je rodila hčerko 5. decembra. Njej sem bila verjetno botra, mogoče sem bila sem še nekaterim, ki pa niso preživeli. Ob obisku pri hčerki, ki živi z družino v Ljubljani, mi je pokazala rojstni list, ki je bil izdan pri naši oblasti, in priča da se je rodila v Kamporu. Ta dokument je dobila v Dragi pri Loškem potoku. Končala je srednjo farmacevtsko šolo in je uspešna in aktivna delavka v tovarni Lek. Tretja preživela je Tončka Planinc. Mati ji je kmalu umrla. Sedaj živi s hčerko na Bledu.

Kot vse kaže, so omenjena dekleta edina preživela. Ta podatek je izsledok mojega poizvedovanja, ki sem se ga lotila z željo, da bi se spomnili težkih trenutkov vsi tisti, ki so delili usodo teh preživelih mater in otrok.

Martina Košak

težko. Veliko takih primerov se je kasneje pojasnilo pri raznih srečanjih brigad. Tako se je našel marsikateri borec, ki je bil sicer na spisku pogrešanih, pa celo padlih.

Nikoli ne bo mogoče zanesljivo trditi, koliko partizanskih borcev je resnično padlo ali je bilo proti svoji volji ujetih v »brezizhodnih« situacijah, pa kasneje odvedenih v zapore, taborišča ali pa ustreljenih na bojišču samem oziroma so padli kot talci ob raznih okupatorjevih in belogardističnih maščevalnih ukrepih širom po zasuzenjeni, a nepokorni domovini.

Naj je bilo že tako ali drugače, SNOB Ljubljanska se je kot bojna enota spet zbrala z vsemi štirimi bataljoni in spremljajočimi oddelki: zaščitno četo s težkimi minometi in mitraljezi, intendanco pa saniteto, kurirji, obveščevalci in seveda štabi bataljonov in brigade.

Vrzeli so bile strašne. Marsikoga je stisnilo v grlu ob preštevanju in poimenskem ugotavljanju prisotnih oziroma manjkajočih tovarišev. Kot po vsakem težkem boju, se je tudi takrat pretekle dogodke temeljito in kritično pretreslo. Na podlagi dobljenih ocen je bila opravljena reorganizacija celotnega komandnega in političnega kadra po vseh enotah.

Tisti, ki so med jesensko ofenzivo obdržali zaupanje borcev in pokazali vodstvene sposobnosti tako v bojih kot pri večini izmikanja v izrazito neugodnih situacijah enot, s čimer je bila ohranjena celovitost in bojna sposobnost, so svoje položaje obdržali ali celo napredovali, tisti pa, ki tega iz kakršnih koli razlogov niso mogli opraviti ali ohraniti zaupanja bečine borcev, so morali v isto ali druge enote kot borci oziroma na nižji položaj, kateremu so bili kos.

Taki kadrovski premiki, včasih za posameznike tudi upravičeno boleči, niso puščali za seboj nobenih porogov katerekoli sredine, kaj šele, da bi take ljudi kdo osebno žalil.

Selekcija je bila neusmiljena in absolutno potrebna prav zaradi ohranjanja spretnosti in s tem priljubljenosti starešinskega kadra, ki je v takih pogojih vojskovanja, kot je bilo partizansko, to nujno zahtevalo. Boj se je tako nadaljeval in stopnjeval le ob popolnem zaupanju med borci in starešinami in dodatno temu še lastni iniciativnosti in samostojnosti slehernega borca v okviru kolektivnih

analog celote. Zavest, da borci do skrajnih človeških zmognosti ne bodo ostali na cedilu ne kot posamezniki ne kot celota, je dajala v vsej dolgi dobi boja za svobodo tisto neprecenljivo vrednost, zaradi katere je lahko nastala do takrat edinstvena v svetu, popolnoma na novo rojena zavezniška armada v srcu podjarmljene Evrope, kakršne zgodovina do tedaj ni poznala.

Velik delež temu slovesu je doprinesel tudi povsem drugačen način angažiranja komandnega kadra v bojih, kot so ga bili vajeni vojaki vseh drugih zavezniških armad, pa tudi nemških in kvislinskih. Komandanti, komandirji in komisarji enot, od najmanjše pa do največje, so nešteto krat ne glede na svoj čin ali položaj v hudih stiskah sami stopili na čelo svojih borcev in prvačili s svojo hrabrostjo. Pri takih juriših je še tako izmučeno moštvo sledilo svojim starešinam in ustvarjalo prave »čudeže«.

Ni čudno, da je bil v našem partizanskem boju odstotek izgub največji prav pri starešinskem kadru, ne glede na to, ali je šlo za komandirje ali komisarje. V bojih in sploh v življenju enot so bili oboji enako odgovorni za vse, kar se je dogajalo.

V razmerah, v kakršnih se je znašla 10. SNOB Ljubljanska, je predstavljala štabom in intendancam posebno skrb obleka in obutev borcev. Zaradi dolgotrajnih pohodov, nemogočih nastanitvenih razmer in bojev brez počitka so ostali borci pogosto tako rekoč bosi in raztrgani. Posebno hudo je bilo pomanjkanje vojaških plaščev. Italijanom zaplenjeni ob razpadu Italije so bili slabe kvalitete, pa so mnogim dobesedno razpadli ali pa so jih nekateri borci med hudimi boji v strminah zaradi preobremenjenosti in utrujenosti, čeprav s težkim srcem, zavrgli. Z obutvijo je bilo lažje. To so gospodarske komisije zbrale pri prebivalstvu.

Nekaj obutve in obleke so si borci priskrbeli od padlih sovražnikov in svojih mrtvih sotovarišev, vendar to ni zadostovalo vsem potrebam...

Krpanje zbranih bataljonov 10. SNOB Ljubljanske, njihova reorganizacija in popolnitev z novo »mobiliziranimi« ter njih opremljanje z »vsem« potrebnim se je končalo v ponedeljek 22. novembra 1943.

Odhod v neznan!

Naslednje jutro, v torek, 23. novembra, so se vsi štirje bataljoni, opremljeni in preskrbljeni tudi za popolnoma samostojne podvige zbrali in uredili vzdolž vegaste vaške poti na Korinju, v osrčju Suhe krajine.

Na začetju borcev, postavljenih v vrsto v popolni bojni opremi po bataljoni, so se zvrstile še prištabne enote, saniteta, kurirji voda za zveze, zaščitna četa s težkim orožjem in intendanca z vsemi svojimi rekviziti, naloženimi na kmečkih vozovih. Težko obložene mule v stroju so se nemirno prestopile, da so jih mulovodci komaj krotili. Vse naokrog se je širila snežna belina kakšnega pol metra debelega snega. Živo srebro se je spustilo srhljivo nizko... V tistem sivem zimskem jutru je vse prisotne ob pogledu na skoraj šeststoglavo množico borcev spreletaval vidni optimizem in navdušenje. V dolgem nizu so bili poravnani puškomitraljezi. Kurirji so tekali in prenašali poslednja povelja komandantom bataljonov.

Naenkrat je bilo slišati povelje komandanta brigade Franca Rojška:

– Brigada mirno!

Takoj za tem so se v neenakem časovnem razmiku zaslislala vzdolž vasi povelja komandantov bataljonov:

– Bataljon mirno!

Sledil je kratek nagovor komandanta brigade Rojška in komisarja Janka Rudolfa...

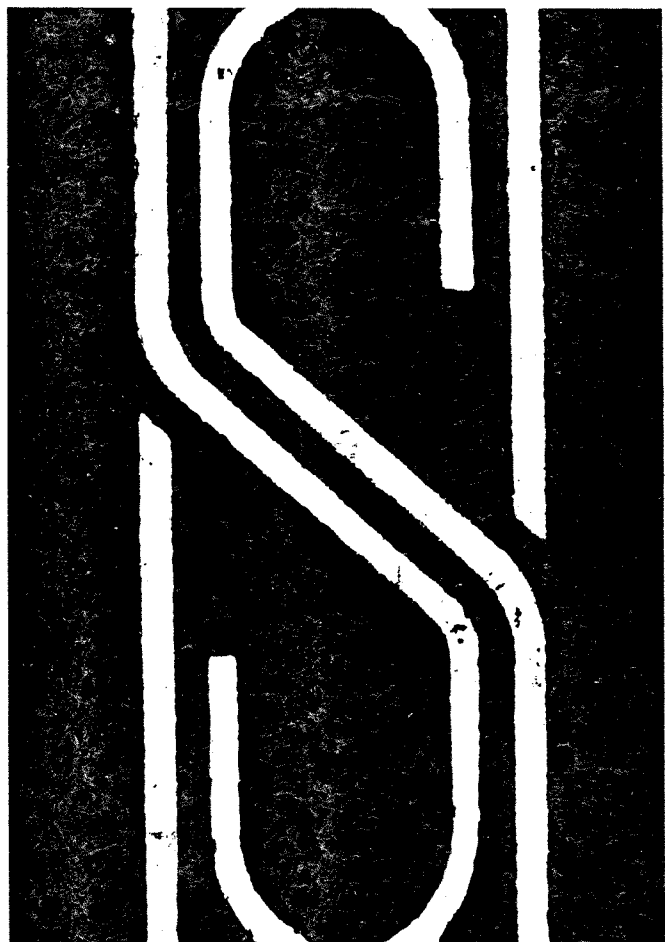
Ob koncu komandantovega nagovora je sledil njegov krepki klic...

Smrt fašizmu, tovariši...

Svoboda narodu, se je glasil odgovor iz stotin grl borcev, da je završalo med vaškimi hišami in v vrhovih visokih smrek onstran pod cesto.

Na čelu kolone je praporščak dvignil tribojnico s peterokrako. Ob zvokih harmonike se je množica borcev razpotegnila v dolgo kolono v smeri dobropolske doline. Napredovanje je bilo zaradi obilnega snega dokaj počasno. Daleč spredaj je hodila izvidnica z nalogo zavarovanja pred kakršnim koli iznenadjenjem.

Se nadaljuje

IMOS SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE **STAVBENIK** KOPER
N. SOL. O.

SEDEŽ PODJETJA: KOPER, ulica 15. maja št. 2; p. p. 136
TELEGRAM: STAVBENIK 66000 KOPER: TEL. h. c. 22-041;
ŽIRO RAČUN PRI SDK KOPER 51400-601-10259; ŽELEZNIŠKA POSTAJA KOPER
SEDEŽI TOZD: TOZD GRADBENA OPREMA operativna obale, Koper ul. 15. maja št. 2, tel. 22-759, 22-041; TOZD GRADBENA OPERATIVA LJUBLJANA, Ljubljana, Hotimirova 19, tel. 57-891, 57-892, 57-915;
TOZD GRADBENI POLIZDELKI, Koper, ul. 15. maja št. 2, tel. 22-041;
TOZD OBRTNIŠKI OBRATI, Izola, Tomažičeva 18, tel. 71-140;
TOZD AVTOSTROJNI PARK, Izola, Tomažičeva 18, tel. 71-164, 71-140.
TOZD PROJEKTIVNO KONSTRUKCIJSKI BIRO, Koper, ul. 15. maja št. 2, telefon 22-041

LADJEDELNICA '2. OKTOBER' p.o. IZOLA
SHIPYARD

popravila in remont
ladij

od **ZMAJ-ZMAJ** super

Nova alkalna baterija – za vse aparate, ki potrebujejo močen tok.

Primerne in uporabne pri otroških igračah, filmskih kamerah, prenosnih magnetofonih gramofonih, kasetnih radijskih sprejemnikih.

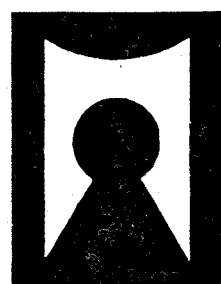
Tam, kjer navadne Leclanchejeve baterije odpovejo, so vam baterija SUPER ZMAJ vedno pri roki, ker ustrezajo vašim potrebam. Baterija SUPER ZMAJ je zaščitena pred odtekanjem tekočine in je dvakrat boljša od klasične Leclanchejeve baterije.

Baterija Super 9V je zračno – depolarizacijska in je zato trikrat boljša od navadne baterije. Izdelana je za tranzistorske sprejemnike, žepne računalnike, TV naprave za daljinsko upravljanje in je zato uporabna tudi za vse vrste tranzistorskih aparatov.

Za električne aparate, tranzistorje in razsvetljava – univerzalne baterije »Zmaj«.

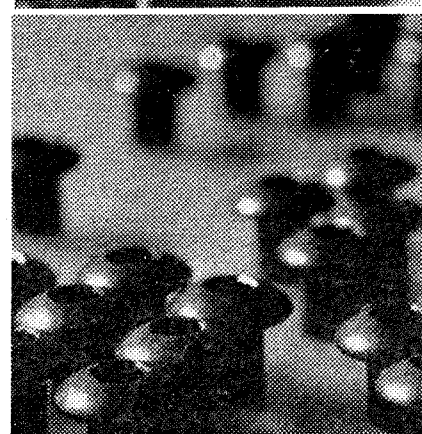
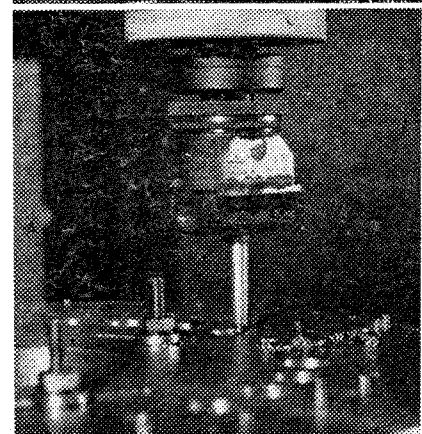
ZMAJ Ljubljana

25 let

lama

LAMA
delovna organizacija za proizvodnjo in promet
ključavnic in okovja
66271 Dekani pri Kopru
tel. 066 - 54 - 100
telex 34183 YU

Specializirano podjetje za proizvodnjo pahišvenega konstrukcijskega okovja vam predstavlja svoj bogat proizvodni program:

- pahištvene navadne in varnostne ključavnice
- raznovrstne pahištvene ključe
- vse vrste sklepnih spon
- odmične spon
- okovje za spajanje
- pahištvena kolesa
- magnetne in navadne zaskočnice
- zapahe
- posteljno okovje
- pahištvene noge in pribor
- unit in krične matice
- ostalo drobno pahištvo okovje in pribor

Sprejemamo tudi naročila za izdelke iz pločevin, umetnih mas in odlitke iz cinkovih litin.

Sprejeti sklepi za izboljšan gmotni položaj upokojencev

Skupščina skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji je na 11. seji dne 10. oktobra 1980 sprejela odločitev o zvišanju pokojninskih prejemkov. Dejstvo je namreč, da so ekonomska gibanja, ki pomembno vplivajo tudi na gmotni položaj upokojencev, v letošnjem letu še posebno dinamična. Zlasti gibanja življenjskih stroškov presegajo dogovorjene okvire, medtem ko je rast osebnih dohodkov v globalu v mejah, predvidenih v resoluciji o politiki izvajanja družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1976-1980 v letu 1980.

Kateri konkretni podatki in ugotovitve so vplivali na odločitev skupščine SPIZ v SR Sloveniji o medletni uskladitvi pokojnin? Družbeni plan SRS za tekoče obdobje predvideva, da se bodo pokojnine sproti prilagajale gibanju povprečnih realnih osebnih dohodkov. To je ugodno vplivalo na nivo pokojnin v obdobju, ko so osebni dohodki naraščali hitreje kot življenjski stroški. V pogojih bistveno višje rasti življenjskih stroškov od rasti osebnih dohodkov, kot je to primer v letošnjem letu, pa je položaj upokojencev manj ugoden. Po uradnih podatkih so se življenjski stroški v primerjavi z enakim obdobjem lani povečali za 26,3 odstotka, do

konca leta pa naj bi porasli za približno 30 odstotkov.

Glede na takšne ugotovitve je po predlogu izvršilnega odbora skupščina skupnosti SPIZ sprejela sklepa o medletni uskladitvi pokojnin, in sicer za 6 odstotkov od 1. septembra 1980 dalje, hkrati pa tudi o zvišanju mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov. Istočasno je skupščina sprejela še sklep o akontativnem povečanju pokojnin s 1. januarjem 1981 za 12 odstotkov, hkrati s spremembo mejnega zneska. Tako bo znašal mejni znesek najnižjih pokojninskih prejemkov od 1. septembra 1980 dalje 3.849 din, od 1. januarja 1981 pa 4.311 din.

Da bi se vsaj delno izboljšal gmotni položaj upokojencev z nižjimi pokojninami, bodo prejeli tisti, katerih pokojnine na dan 1. septembra 1980 ne bodo dosegle mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, enkratni dodatek v višini 600 din, skupaj s pokojnino za mesec november.

Pripominjamo, da je obojno zvišanje na račun ekonomskih gibanj še vedno akontacija, in da bo dokončna uskladitev opravljena v letu 1981, ko bodo znani uradni podatki o porastu čistega osebnega dohodka. Če se bodo ti dejansko zvišali samo toliko, kolikor je predvideno (19,2 odstotka), bo

ostalo za dokončno uskladitev pokojnin le še 0,4 odstotka.

Kot za vse upokojence se povečajo tudi pokojnine borcev NOV, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove. Od 1. septembra 1980 bo znašala ta pokojnina 7.833 din, od 1. januarja 1981 pa 8.773 din. Skladno s spremembo mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov se bo s 1. septembrom 1980 oziroma s 1. januarjem 1981 spremenila tudi višina vseh borčevsko-invalidskih prejemkov, ki so vezani na to osnovo, in sicer: invalidski dodatki, občinske priznavalnine, varstveni dodatki kmetov-borcev NOV in dodatne denarne pomoči civilnim invalidom vojne.

Občinski upravni organi za vprašanja borcev in vojaških invalidov so že obveščeni, naj takoj pristopijo k delu za preračun navedenih prejemkov, da bi borci in vojaški invalidi čimprej prejeli povečane zneske in razliko za čas od 1. septembra 1980 dalje.

Omeniti velja še to, da sklep o zvišanju osebnih in družinskih invalidnin ter ortopedskega dodatka še ni bil sprejet. Glede na povprečno zvišanje življenjskih stroškov v SFRJ naj bi se ti prejemki zvišali za 11 odstotkov.

Malči Žitnik

Obvestilo

Žalne slovesnosti v spomin padlim in umrlim borcem NOV bodo ob dnevu mrtvih po tem razporedu: v soboto, 1. novembra, ob 8.30 uri v Šentrupertu pred spomenikom; ob 9.30 uri v Mokronogu na pokopališču; ob 10.30 uri na Mirni pri spomeniku na Rojah; ob 14. uri v Trebnjem pred spomenikom v spominskem parku na pokopališču.

ZB NOV Trebnje

Poizvedba

Prosim preživele tovariše, ki so bili v Franciji v uporniškem gibanju pod vodstvom Branka Kuliča, naj se mi javijo na naslov: Gregor Čakš, Jerovska vas, 63240 Šmarje pri Jelšah

Obvestilo

V vasi Griže sem našel izgubljeno medaljo-orden zasluga za narod 3. stopnje s številko 194696. Medaljo dobite pri: Andrej Bavcon, Vrtojbenska 19, 65290 Šempeter pri Novi Gorici.

Poizvedba

Iščem Korlino Janšo. Bil je borec od leta 1941, politični komisar 10. Ljubljanske brigade. Imel je ženo Ančko in sina Janka, ki je bil nekaj časa pri meni na Travi. Bila sem kurirka in obveščevalka. Zelo bom hvaležna, če se mi javi pisno ali osebno na naslov: Marija Burnik, Bolzalova 4, 64270 Jesenice.

Obvestilo in poziv

Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča obvešča, da bodo preživele borci Tomšičeve brigade ter najbližji sorodniki padlih in po vojni umrlih borcev Tomšičeve brigade knjigo TOMŠIČEVA BRIGADA - UVODNI DEL, dobili brezplačno. Po pravilih za delovanje odbora se za borca Tomšičeve brigade smatra vsak partizan, ki se je udeležil vsaj ene izmed bojnih akcij Tomšičeve brigade, če ni samovoljno zapustil enote in prestopil na stran sovražnika. Isto velja za partizane enot, ki so bile predhodniki Tomšičeve brigade, in sicer: za borce »udarne grupe« 3. partizanskega bataljona Ljube Šerčerja, Dakijeve Leteče udarne patrulje, Proletarske udarne patrulje, Proletarske udarne čete in 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča.

Vsakemu borcu Tomšičeve brigade pripada brezplačno samo ena knjiga, kar velja tudi za padle in umrle. Pri padlih in po vojni umrlih borcih Tomšičeve brigade knjiga najprej pripada njegovi vdovi oziroma enemu od otrok, če teh ni, pripada kateremu od staršev, če pa tudi teh ni, enemu od bratov ali sester oziroma enemu od nečakov. Če padli borec Tomšičeve brigade nima več nobenega od naštetih sorodnikov, knjiga pripada osnovni šoli, ki jo je padli borec obiskoval pred odhodom k partizanom.

S tem v zvezi odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča obvešča javnost, da ima vpisanih v kartoteki približno 5.490 borcev in bork. Podatki za mnoge izmed njih so pomanjkljivi ali zastareli. Manjka približno 1.800 naslovov. Mnogi kartoni so bili izpolnjeni že leta 1952. Tedaj preživele borci Tomšičeve brigade so se medtem večkrat preselili, precej pa jih je že tudi umrlo, kar velja tudi za najbližje sorodnike padlih, ne da bi bil odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča o tem obveščen. Naslove preverjamo, vendar delo ne bo kmalu opravljeno. Da bi komisiji za evidenco olajšali delo, odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča poziva vse preživele borce Tomšičeve brigade, ki so se v zadnjih petindvajsetih letih preselili, da nemudoma sporoče svoje natančne naslove. Prav tako pozivamo najbližje sorodnike borcev Tomšičeve brigade, ki so umrli po letu 1952, da nam prav tako sporočijo svoje naslove. Na kartonih padlih borcev imamo navadno napisan naslov enega izmed staršev, večinoma pa tega podatka sploh nimamo, razen tega so mnogi od staršev po letu 1952 umrli. Za vse take primere prosimo, da nam svoj naslov pošlje kateri od bratov padlega oziroma kateri od nečakov. Pri sporočilu naslova najbližjega sorodnika je treba najprej navesti priimek, ime in partizansko ime za padlega ali umrlega borca Tomšičeve brigade, od kdaj do kdaj je bil v Tomšičevi brigadi ter naslov upravičenca do knjige. Podatke pošiljajte na naslov: Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča - kartoteka, Vrtača 11, 61000 Ljubljana.

Pripominjamo, da glede na preverjanje in pomanjkanje naslovov odbor ne bo mogel natančno razpošiljati knjig. Najbrž bo pri razpošiljanju prišlo do krajše ali daljše zamude, pač odvisno od popolnosti oziroma nepopolnosti podatkov. V vseh takih primerih prosimo za razumevanje in potrpljenje.

Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča

Poizvedba

Prosim interniranke iz koncentracijskega taborišča Auschwitz, ki bi kaj vedele o bivanju Genovefe in Marinke Kralj v tem taborišču. Genovefa Kralj je bila 50-letna žena, Marinka Kralj pa njena 16-letna hčerka, obe doma iz Zavrha pri Trojanah. V Auschwitz sta prišli poleti 1942. leta; Genovefa je menda umrla oktobra 1942, Marinka pa marca 1943. Vsako sporočilo o moji materi in sestri bi mi bilo dragoceno.

Niko Kralj
Langusova 33,
Ljubljana
telefon: 20-714 ali 267-082

Vabilo

Odbor Skupnosti borcev goriškega vojnega področja vabi na tretji redni zbor skupnosti borcev, ki bo v soboto, dne 25. oktobra 1980, ob 10. uri dopoldan v dvorani kulturnega doma v BUKOVICI pri Volčji Dragi, občina Nova Gorica.

Zaradi izredno pomembnega zbora borcev, na katerem bomo obravnavali in sklepali o delu organov skupnosti borcev za minulo mandatno dobo 1978-1980 in sprejeli program dela za naslednjo mandatno dobo 1981-1982 ter izvolili nove organe skupnosti, pričakujemo, da se bo našemu vabilu odzvalo čimveč borcev. Po zboru bo tovariško srečanje z zakusko.

Za boljšo informiranost pojasnjujemo, da je v Bukovico na zborna mesto možno priti z vlakom in avtobusi od povsod do postaje Volčja draga. Odbor bo poskrbel na železniški in avtobusni postaji za prevoz z avtom do dvorane v Bukovici.

Odbor
Skupnosti borcev goriškega
vojnega področja

Poizvedba

Po razpadu Italije sem bila v kraju Carcinare, kjer sem skupaj s sestro Rožo skrbela za pobežle internirance. Spominjam se imena Štefan Butala in inženirja Dragotina. Prosim, če se mojemu imenu spominjata, naj mi pošljeta svoj naslov. Potrebna sta mi kot priči za priznanje dela med NOB.

Angela Cimprić
Kamno 52,
Kobarid

V skladu z določili 5. in 8. člena Pravilnika o podeljevanju priznanj Osvobodilne fronte slovenskega naroda in o delu žirije, razpisuje žirija za podeljevanje priznanj Osvobodilne fronte slovenskega naroda republiške konference SZDL Slovenije

30 PRIZNANJ OSVOBODILNE FRONTE ZA LETO 1981

Priznanja so namenjena posameznikom in organizacijam za njihovo delo in prispevek k dosežkom trajnejšega pomena pri:

- razvoju naše samoupravne socialistične družbe,
- uresničevanju ustavno opredeljenih družbenoekonomskih in političnih odnosov na posameznem področju družbenega življenja in dela ter v družbi nasploh, še zlasti pri razvijanju delegatskega sistema in uveljavljanju samoupravne organiziranosti temeljnih samoupravnih skupnosti,
- krepitevi SZDL kot fronte delovnih ljudi in občanov ter njihovih organiziranih socialističnih sil,
- neposrednem uveljavljanju delovnih ljudi in občanov kot nosilcev odločanja na vseh področjih družbenega življenja in dela.

Predlog lahko oblikujejo krajevne, občinske, obalna in mestna konferenca SZDL, organizacije združenega dela in druge delovne in samoupravne skupnosti, vodstva družbenopolitičnih organizacij ter družbene organizacije in društva.

Predloge z obrazložitvijo in utemeljitvijo naj predlagatelji posredujejo Žiriji za podeljevanje Priznanj OF pri republiški konferenci SZDL Slovenije, Ljubljana, Komenskega 11, najkasneje do 15. januarja 1981.

Žirija za podeljevanje
Priznanj OF pri RK SZDL
Slovenije

IZID ŽREBANJA

CLI LOGATEC

Pri nagradni križanki CLI LOGATEC pa je zreb razdelil tri knjižne nagrade - »Vstanite, suznji!« - takole:

Ana FRAS, 62000 Maribor, Kelemenova 13
Majda SMOLIC, 61330 Kočevje, Kidričeva 7
Vida BONCINA, 61000 Ljubljana, Na jami 5

Rešitev - vodoravno: krava, ost, Rensi, licej, kor, elita, IC, Zdenka, zalon, Li, Aida, Tai, il, Onan, Samson, gugalnik, Ben, SA, as, Ilona, iritis, samat, in, stres, Ant, Atene, sekta, enka, ea, la, ica, Nen, antikvar, Ante, prostata, rast, Marna, AJ, tank, Asta, asket, anali, OA, Ana, Mark, vrtni, agregat, rog, eta.

Vsem izžrebancem čestitamo!

Uredništvo in uprava TV-15

Umrl je Franc Krese-Čoban

Dne 19. oktobra je v Ljubljani nehalo biti srce narodnega heroja, nosilca Partizanske spomenice 1941 in mnogo drugih odlikovanj, člana sveta republike in uglednega družbenopolitičnega delavca Franca Kreseta-Čobana.

Še eno mesto v bojni vrsti osemsto petdeset partizanov, ki so stali sredi vojne vihere v septembrskem dnevu 1942. leta na Trebelnem, ob ustanovitvi Gubčeve brigade, je ostalo prazno. Še eden od desetih narodnih herojev, ki so si dober del slave priborili v Gubčevi brigadi, odhaja iz naših vrst...

Čeprav je znan predvsem po svojih junaških podvigih na komandnih dolžnostih, je pomemben tudi Čobanov prispevek k razvoju naše obveščevalne službe, že v sredini 1942. leta je bil obveščevalec bataljona, da bi kasneje vodil obveščevalno službo brigade, divizije, in bil pomočnik načelnika obveščevalne službe Glavnega štaba NOV in POS.

Franc Krese-Čoban

Po osvoboditvi se je Francu Kresetu-Čobanu izpolnila želja iz otroških let; dokončal je gimnazijo in se vpisal na pravno fakulteto. Kot družbenopolitični delavec se je posvetil predvsem bolečim problemom vojnih invalidov in zvezi borcev, dolga leta je kot upravnik Muzeja revolucije dajal ogromen prispevek urejanju dokumentacije naše revolucije.

Bil je republiški poslanec, predsednik republiškega odbora Zveze vojaških vojnih invalidov Slovenije, podpredsednik glavnega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije, član zveznega odbora Zveze vojaških vojnih invalidov Jugoslavije, sekretar občinskega komiteja ZK Ljubljana-Vič. Bil je član sveta republike, član zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, občina Trebnje mu je podelila naziv častnega občana, Partizanski pevski zbor Ljubljana pa ga je imenoval za svojega častnega člana.

Čoban je dobil čin kapetana s prvim ukazom vrhovnega komandanta, s katerim so bili povišani vojaški voditelji partizanskih enot Slovenije. Imel je čin rezervnega polkovnika JLA.

Franc Krese-Čoban je svetli lik borca, revolucionarja, političnega aktivista in heroja, ki bo bodočim generacijam, zlasti mladini, zgled junaštva in bojevitosti ter požrtvovalnosti in vdanosti idealom, katerim je dajal in žrtvoval svoje sposobnosti, vse do prerane smrti.

Slava njegovemu spominu!

(Iz poslovnih besed generalmajorja Lada Kocijana)

Od mitraljezca do komandanta

V spomin tovarišu Čobanu

Puščobno je, ko se odpravim proti Podrožniški 1 v Ljubljani, kjer žive narodni heroj Franc Krese-Čoban in Ljudmila Krese-Maruša, nekdanja namestnica komisarja 12. brigade, in njuna hčerka Marjetka. Sin France je tačas šel v kmetijsko šolo, pove tovariš Čoban, Maruška si je uredila že svoj dom, zato pa dveletni vnuk David in šestletna vnukinja Ana prinašata v hišo mnogo več kot otroški smeh. Za hip se zazrem okoli sebe. Mir in topla, urejena domačnost preženetega mrzloti poznojesenskega dne. In že smo »pri Francetovih« v Bogniči vasi, v bližini Mokronoga. Franc je bil prvi otrok, za njim so na svet privekali Marija, Zofka, Tone, Ančka in Julija. Ko je oče odšel v Argentino, odkoder se ni vrnil, je bilo Francetovemu Francetu, kot so klicali najstarejšega Kresetovega, devet let.

Čeprav življenje ni bilo lahko in je mati Marija komaj sestavljala začetek s koncem, se Franc Krese-Čoban iz teh dni spominja samo lepega.

Kakšen je bil vaš svet?

»Kaj bi s svojim svetom!« reče in se pristrčno, široko nasmehne. »Krave sem pasel in kostanje pekel. Rad sem imel te hribe, to dolensko gričevje. Vse sem imel rad. Tudi s slamo krite hiše in te dobre, preproste ljudi ... ki so me imeli radi.« Ko je imel Franc za seboj pet razredov osnovne šole na Trebelnem in trinajst na ramenih, se je vpisal v gimnazijo v Šentvidu pri Ljubljani. Denarja je bilo le za prvo leto in devetnajstosedemtridesetega se je zaposlil v hmeljniški graščini, kjer je bil pastir, hlapec, kočijaž.

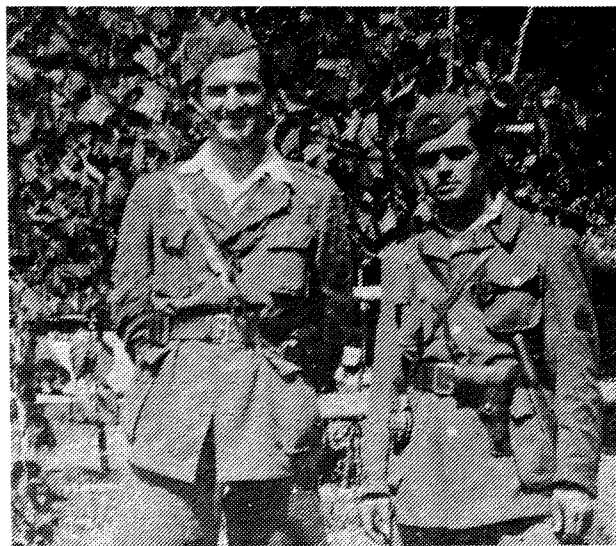
»Veliko sem bral,« govori o teh graščinskih letih, kot da bi se ničesar drugega ne zgodilo. A mu ni bilo lahko. »Finžgarjev roman Pod svobodnim soncem sem znal skoraj na pamet, in še kaj! Tudi, ko sem kočijažil, sem kočijažil s knjigo v roki.«

Vojna je Franca zatekla kot gozdnega delavca v domačem kraju. Takoj se je vključil v OF, raznašal Slovenskega poročevalca; oktobra je partizanski četi že nosil hrano, bil njen vodič.

Kdaj ste odšli k partizanom?

»Ni bilo vznemirljivo,« nadaljuje Franc Krese-Čoban. »Popoldne sem okopaval vinograd, se zvečer oblekel v smučarsko obleko, narejeno iz vojaške, in 2. marca 1942 postal borec Dolenjske partizanske čete. Kaj borec, mitraljezec sem postal! Še preden sem tovarišem dobil segel v roke, mi je pogled obstal na razdrtem mitraljezu. Vzel sem ga in ... sestavil. Kar gledali so me, zelenca.«

(Iz vrste pogovorov z narodnimi heroji, ki jih je v šolskem letu 1976/77 objavljala Pionirski list)

Govori tiho, misel je redkobesedna. Zdi se, da bo tudi vprašanje o primeru osebne hrabrosti, kot nekaj drugih, ostalo brez odgovora. Kljub temu poskusim.

Iz teh prvih dni omeni boj pri Sv. Križu. To je vse, kar zvem.

»Ali veš, kako so rekli naši mami?« usmerja pogovor drugam. »Čobanova mama. Mnogi partizani so jo poznali, saj jih je bila vedno polna hiša. Redkokdaj sem se utegnil oglasiti doma in še takrat jih je bilo toliko, da nisem imel kje spati.«

Franc Krese-Čoban. Kot obveščevalec brigade juriša v Jelenovem žlebu v vrstah drugega bataljona Gubčeve brigade, preberem v zborniku narodnih herojev. Z bombami prebije italijanske položaje, zapleni težko bredo, več pušk in pištol. Kot komandant drugega bataljona Gubčeve brigade sodeluje pri rušenju železniške proge Trebnje-Novovo mesto in Trebnje-Velika loka, čisti Mirensko dolino. Kot načelnik štaba Gubčeve brigade vodi napad na Trško goro, juriša na Nemce pri Karteljevem, sodeluje v znanem napadu na Štampev most in uspešno končuje bitko za Trebelno.

Strmo se je vzpenjala njegova partizanska pot: iz hrabrega mitraljezca in bombaša je prerasel v markanten lik naše ljudske revolucije, bil eden najbolj priljubljenih komandantov slovenskih partizanskih enot.

Odkod priljubljenost?

»Za vsakega sem imel prijazno besedo,« pojasnjuje z blagim glasom. »Z grdo se ne doseže dosti, več z lepo! Disciplino sem pa zahteval, zavestno disciplino.«

Vrsta tovarišev je morala biti dolga...

»Imel sem jih, veliko sem jih imel,« hiti tovariš Čoban. Prvič v tem dopoldnevu je beseda tudi glasna. »Kadunc, Stane Skrlj, Janez Hribar ... O, imel sem jih, dobrih tovarišev, veliko sem jih imel.«

In ko ste šli v boj?

»Tovariši, pojdimo!« jim je rekel. In šli so, četudi smrti naproti.

»Ne, smrti se nisem nikoli navedil,« razmišlja Franc Krese-Čoban.

»Vedno znova me je pretresla.«

Kako je bilo devetnajstotirindesetega, ko ste bili komandant 12. brigade v boju med vasmi Sela pri Šumberku in Srebotnico hudo ranjeni?

Beseda zastane. O sebi in svojem junaštvu ne govori rad. Takrat je izgubil nogo ... Rad pa se spominja brigadnega kurirja Janeza. Stirinajst let je imel. Majhne postave, svetlih las, droben fantič, a pogumen za štiri. In Topiča, najmlajšega partizana 12.

brigade; prežetega z domovinsko ljubeznijo, revolucionarnostjo in osebno hrabrostjo. Komandant brigade je imel triindvajset, politični komisar dvaindvajset in komandanti bataljonov okoli osemnajst let ... vodili so in zmagovali.

»Z mladimi sem najraje delal, dobri borci so bili,« zaokroži svojo pripoved Franc Krese-Čoban, ki je imel takrat, ko se je kalil v heroja, nekaj več kot dvajset let.

★

Slovo in Stisk Čobanove roke. Glej! Tudi golo in opustelo drevje, ki sili v okna, ni več tako neprijazno.

Milena Štrajnar

Bernotovi mami v spomin

Poslavljamo se od Bernotove mame. Mame iz predvojne, medvojne – ilegalne in povojne Ljubljane. Tesno nam je pri srcu. Franjo Bernot, ki smo ji dali vzdevek Mama, ne samo zato, ker je bila svojim otrokom in vnukom mati, kakršnih je

Svojim otrokom je stala ob strani v vsem najtežjem. V ilegalni Ljubljani je tudi sama postala ena izmed aktivistk OF: skrivala in širila je ilegalno literaturo, letake in knjige, se udeleževala protestnih akcij, pošiljala pomoč zapornikom in inter-

kom je morala v ilegalo, se seliti. In končno je odšla po zvezi OF na osvobodeno ozemlje, v bližino partizanov in svojih dragih.

Ob osvoboditvi se je vrnila v osvobodeno Ljubljano, postala je članica zveze združenj borcev in Rdečega križa ter ostala zvesta SZDL, naslednici OF, zgledna krajanka in občanka.

Nikdar ni bila vojak na okopu narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Njen delež je bil za tiste, ki iščejo samo heroje, komaj opazen. Bil je iz grnita srčne zvestobe otrokom in boju za pravično narodovo stvar. Tega nje-nega deleža ni mogoče ločiti iz mozaika naše revolucije, mozaika, ki tlakuje nadaljnjo pot naše družbe in razvoja svobodne in boljše domovine. Vtkan je v množični ljudski heroizem Ljubljane – mesta heroja. Brez takšnih ljudi, kot je bila Bernotova ma-

Negovala jim je dom, da so se lahko odpočili v njem, se naužili prijazne domačnosti, si nabirali moči, bili deležni ljubezni njenega širokega srca. Razbremenjeni domačih skrbi in osrečeni v toplini medsebojnih odnosov so se lahko razdajali v dobro vseh ljudi, za zmagovit napredek naše revolucije. Hiša Bernotove mame, kjer so varno rasli vnuki, je živo odsvitala tudi ves napredek v družbi. Njena družina ga je doživljala znotraj domačih sten v bogastvu pristnih medčloveških čustvovanj in odnosov, v podpiranju drug drugega in v medsebojnem hrepenenju, kadar je zastal korak: tako se je vsak posameznik spet lahko dvignil in se pognal naprej v nova spoznanja in novo delo.

Kadar izgublamo ljudi, katerih imen nismo bili vajeni pogosto slišati ali brati, se moramo zavedati, da so prav taki ljudje tista žlahtna življenjska podlaga, na kateri lahko

Partizanska mati s Pohorja

Usoda vsakega življenja je smrt, ki za vedno pretrga živi stik z naravo, s prijatelji. Tudi nam pohorskim partizanom je iztrgala iz naših vrst pogumno sodelavko narodnoosvobodilnega boja Viktorijo Miklavac, bivšo babico iz Ribnice na Pohorju. Med prvimi ženami iz vasi je bila vključena v skupino organizatorjev Osvobodilne fronte že takoj po prihodu okupatorja leta 1941. Ni poznala strahu, še manj pa omahljivosti. Opravljanje poklica ji je omogočilo, da je lahko širila osvobodilno misel med ženami porodnicami, jim vli-vala upanje na propad fašizma in na zmago osvobodilnega boja. Vsa okolica jo je dobro poznala kot revolucionarno in zelo socialno čutečo babico. Pri opravljanju svojega poklica se je neštokrat zgrozila nad tem, v kakšnih razmerah so ziveli in se rojevali delavski in bajtarski otroci po okoliških hribovitih zaselkih. Vse, kar je premogla, je razdajala revnim družinam. Trgala je svoje posteljne rjuhe ter moževe srajce za plenice, v katere je zavijala novorojenčke. Spoznala je socialne razmere in bedo ljudi, kar jo je delalo odločno v revolucionarnem gibanju pred in med okupacijo. Organizirano je sodelovala tudi v pripravah prvih pohorskih partizanov za napad na okupatorjevo orožniško postajo v Ribnici na Pohorju v začetku avgusta 1941.

S kakšno zagnanostjo je tipala med ljudmi o njihovi zanesljivosti, zbirala njihova mnenja in stališča ter to posredovala svojim zaupnim sodelavcem. Ni bilo ure ne ponoči, ne podnevi ne v dežju, snegu in v mrazu, ki bi jo odvrnila od poti, če je bilo potrebno pomagati človeku, pomagati novemu življenju, pomagati borcem na Pohorju s podatki in informacijami in tako reševati njihovo življenje. Skrbela je za ranjene borce, jih zdravila in z večjo roko pulila drobce bomb iz ran partizanov.

Kdo bi lahko opisal njeno zagnanost, vse njeno delo, ki ga je storila za ljudi, za osvobodilni boj. Viktorija ni bila navaden zbiratelj vesti, bila je hkrati velik propagator osvobodilne misli, bila je ljudski informator, bila je tolažilni zdravnik med tistimi, ki so tarnali in trepetali, kaj bo z njimi. Njeni zvestobi osvobodilnemu boju in hrabrosti gre veliko priznanje, da je s posredovanjem točnih informacij preprečila obkolitev 1. pohorskega odreda v do takrat največji nemški ofenzivi »snežni metež« decembra 1943 in tako neposredno rešila življenje stošestdesetim borcem. Otroke je vzgajala v duhu pravičnosti in zvestobe svojemu narodu. S pomočjo njih je opravila marsikatero nalogo, koristno za osvobodilni boj na območju Ribnice na Pohorju.

Kljub veliki iznajdljivosti in samoiniciativnosti pa vendarle okupatorju ni ostalo prikrito njeno aktivno delovanje v osvobodilnem gibanju, ki je s svojimi prefinjenimi metodami tudi njo odkril in pregnal v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. Ločena je bila od njenega tako priljubljenega Pohorja, ki ji je pomenilo isto kot rodna Dolenjska, ločena od družine, od borcev, ki jim je reševala življenje. Mučena, hudo prizadeta, vkovana v taboriščno življenje, kjer je sodoživljala usodo drugih zavednih slovenskih žena, ni nikoli izgubila poguma in upanja v pravično zmago osvobodilnega boja. Njej prirojena iznajdljivost in skromnost ji je tudi v tem težkem taboriščnem življenju pomagala ohraniti življenje sebi in še marsikateri svoji sotrpeči tovarišici.

Vrnila se je v svobodno domovino z načetim zdravjem. Njeno Pohorje in Ribnica sta jo zopet sprejela, sprejela jo je njena družina, katere se dva člana sta bila tudi aktivna borca NOB. Znova je bila vprežena v delo. Doprinesla je svoj ponovni delež k premagovanju težav, ki jih je zapustila okupacija.

Svobodna federativna Jugoslavija, domovina enakopravnih narodov, ji je bila v ponos in plačilo za vse trpljenje. Partizani pa ne bomo pozabili njene velike pomoči, predvsem se tisti preživeli ranjenci, ki jih je tako skrbno negovala takrat, ko ni bilo bolnišnic in ne zdravnikov pri roki in nas je bilo še malo.

Takšna je bila naša Viktorija. Težko prizadeti se bomo spominjali nje in njenega sodelovanja. Ostala bo v našem spominu kot vzor predane in požrtvovalne žene.

Olga Vipotnik

Ivo Skerlovnik

Ni pomembno, da si slovenska javnost zapomni ime Bernotove mame. Dovolj je, da vemo, da so taki ljudje bili in da so moč vsakega naroda in podpora vsakega napredka

malo, temveč, ker je bila skrbna za vse, ki so iskali streho v njenem domu: rade volje jo je dajala njim, ki so se bojevali za svobodo in družbeni napredek, vsem pribežnikom, revolucionarjem, komunistom, aktivistom OF, prijateljem in tovarišem svojih otrok. Zato ne izgubljajo samo svojci ljubljene človeka, mamo in babico, temveč jo izgubljamo vsi, ki smo jo poznali, bili deležni njene srčne darežljivosti in vzpodbudnih besed; predvsem pa jo izgublja Ljubljana, v kateri je dolga desetletja izpolnjevala svojo domoljubno dolžnost.

Bernotova mama je že v ranem otroštvu bridko okusila neenakost med ljudmi in revščino, ki jo je tolkla družina z desetimi otroki. Desetletna si je šla služiti kruh h kmetom in kasneje v Ljubljano, kjer je začela pot odločilnih spoznanj o krivičnosti tlačiteljske družbe. Bridke izkušnje so ji pomagale, ko je postala mati petih otrok in so le-ti pričeli prva revolucionarna iskanja za odpravo krivic in nesvobode, se je z vnemo uživila v njihova hotenja, se od njih in z njimi učila, jih spremljala v boju za boljšo prihodnost.

Bernotova mama, doma iz Vrzdence pri Vrhniki ni samo rojakinja iz Cankarjevega domačijskega sveta, temveč je po svoji notranjosti, človeški podobi takšna slovenska mati, mati proletarka, kateri je Cankar postavil v svoji literaturi trajen spomenik.

Bernotova mama z vnučko Tanjo

nirancem, ki jo je vodila ilegalna Rdeča pomoč (kasneje preimenovana v Narodno pomoč). Ob vsem tem pa je dostojanstveno in pokončno skrivala bolečino ob izgubi zeta Toneta Tomšiča, ob aretaciji hčerke Vide, ob smrti njenega najmlajšega padlega Branka...

Pet jih je bilo, otrok, in vsak se je po svoje vključil v upor, usodno odločitev. Stopili so v proletarski odred borcev revolucije in za vse je Bernotova mama trepetala v svojem srcu. Črpala je pogum in nezlomljivo vero v zmago od svojih otrok in njihovih soborcev. Le tako je lahko vzdržala napore, izgube in pregone. Z vnuč-

ma, ne bi bilo velikega dejanja našega narodnoosvobodilnega boja in ne revolucije. Le z njimi smo lahko zmagali. Zlata plaketa Ilegalca, ki jo je Bernotovi mami in vsej njeni družini leta 1978 podelila skupščina mesta Ljubljane, je potrdila njeno zaslužnost za narod in osvetlila njen prispevek našemu boju, ki je bil prikrit očem širše javnosti.

Bernotova mama je ostala tudi po vojni skromna, dobrotna, plemenita po srcu in dejanjih, vse do svoje smrti. Docela se je posvetila družini svojih otrok, ki niso mogli pustiti revolucije na pol poti in so ostali revolucionarji.

V trgovini pri Glaviču v Šujci je ugotovil, da imajo denar, pripravljen za nabavo racionalizirane prehrane. Poleg ostalega je pobral še ves denar.

Ropal je tudi drugje, skoraj dva meseca. Vse odvzeto blago je prinašal v Martinovčevo hišo na Selo, kjer so imeli velike pojedine, ki so jih zalivali z nakradeno pijačo. Tone je že popolnoma zavrgel moralne predsodke in kraja mu je pomenila nekaj vsakdanjega. Tudi okolica Martinovčevih mu ni izpraševala vesti. Z njim so veseljačili in si nalagali veliko odgovornost pred narodom, ter si nadevali moralno krivdo za vsa Tonetova početja.

Vse akcije odrednih obveščevalcev so zadevale v prazno. Tone se je spretno izmikal. Vsi so se spraševali: »Le kje neki se skriva?« Nekajkrat so srečali tudi Tonetovo mater, ki je prihajala sem iz Dravelj, a sina Toneta niso zasledili. Po vsej verjetnosti je mati kmalu zvedela, kje se skriva, toda nikomur ni nič izdala. Skrival jo je pomagala, čeprav so pozorno spremljali njen korak. Sele ob njeni aretaciji so zvedeli, da se je shajala z njim in še celo odnašala ukradeno blago domov.

Partizan Jastrebov, ki je kot partizanski voznik domoval pri Martinovčevih, je nekega dne skozi zaveso kuhinjskega okna Martinovčeve hiše opazil obrise Tonetove postave in javil partizanski komandi. Jastrebov pa je veljal v očeh partizanov za neresnega in omejenega človeka, zato ni nihče posvečal pozornosti njegovim besedam. Tudi sama Martinovčeva družina pri partizanih še ni izgubila veljave. Pa tudi če bi jo, najbrž ne bi odkrili bunkerja, ki je bil spretno zamaskiran. Vsekakor pa je bila od tedaj naprej ta hiša sumljiva. Tako je bilo vse do tiste kritične noči okoli desetega novembra 1942...

Partizanski ubežnik Tone v pasti

Iz čete, ki je taborila na Babni gori, je prišel na Selo mitraljezec prve čete Janez Artač – Slavec. Oborožen le s puško je prišel za dan na obisk k svoji materi in sestrama k Armičevim pri Martinovčevi hiši na Selo.

Zaselek Selo je oddaljen nekaj sto metrov od glavne ceste in Gradaščice, tam, kjer se začne dobrovska dolina krčiti in stiskati v ozko dolino vse do vasi Dvor. Na majhni vzpetini so stale štiri hiše, Martinovčeva, Armičeva, Enžetova in Antonovčeva, kakšnih dvesto korakov od strnjene gozda. Čeprav je zaselek oddaljen od Dobrove le kilometer, so se partizani tod zadrževali od nastanka svobodnega dolomitskega ozemlja. Bili

Tone Kebe

3

Zadrege in konec partizanskega ubežnika

so varni in le enkrat so jih Italijani iznenadili ponoči, ko so pridrli čez dobrovski hrib. V hišah na Selo so bili kurirji, vozniki, pralnica in razkuževalnica, intendantca ipd. Pri Armičevih je bila pralnica in razkuževalnica. Tam so bile Artičeva mama in njeni mladoletni hčerki Vida in Marica.

Veliko so si imeli povedati tistega večera, ko jih je obiskal Slavec. Materi je povedal, kako se imajo vsi trije sinovi, Slavec, Ludvik in Tone v četi, mama pa je povedala, kako se počutijo med partizani, to je potem, ko so pobegnili. Pozno v noč sta se pogovarjala samo Slavec in mati. Tudi Slavec je od utrujenosti zaspal. Mati ni mogla zaspati, preveč je mislila na svoje.

Zunaj je bila mrzla in jasna noč. Svetila je luna. Sem od Martinovčeve hiše, ki je bila le nekaj metrov stran, se je slišalo glasno govorjenje in smejanje. Že spet pijejo, si je mislila mati. Bilo je že blizu polnoči, ko je nekdo pri sosednji hiši odprl vrata. Nedolgo zatem je močan strel iz puške napolnil nočno tišino. Stopila je k oknu in ga odprla. Drugi strel in ogenj jo je za hip oglušil, vendar je pred sosednjimi vrati z očmi prestregla Tonetovo postavo. Med tem je bil že pokonci njen sin Slavec, ki je v mesečini spoznal Toneta. Skočil je skozi vrata in ga poklical po imenu. Črna postava se je pognala proti vežnim vratom in v istem trenutku je Slavec sprožil strel iz puške ter stekel za njo. Vrata je bežeči človek v hipu zaloputnil in zapahnil. Nekje iz hleva se je priplazil Jastrebov, ki ni mogel skriti veselja, rekoč: »Saj sem jim rekel, pa mi niso verjeli!« Na pragu sta z žepno svetilko osvetlila rdeče kaplje krvi, ki so vodile v hišo. Sum, da se Tone skriva v hiši, je bil še bolj utemeljen.

Potlej so se dogodki razvijali z bliskovito naglico. Mater je Slavec poslal na Hrušovo, da dobi stik s partizani, ki naj pridejo čimprej in obkrožijo hišo. Skupaj z Jastrebom sta zadrževala prednji in zadnji vhod in se postavila vsak na eno stran hiše, da bi se ropar ne izmuznil.

Artačeva mati je šla najprej do Kelnačevih, potem pa do Burnikove hiše na Hruševem, kjer so delovali partizanski krojači. Božo Kucler in drugi krojači so v hipu obvestili vse tamkajšnje ljudi in se namenili sami na Selo. Tam sta bila partizana Franci in Janez Suhadolc (Mesarjeva), ki sta se priključila skupini. Pravkar sta se vrnila iz Bezenice.

Tisto noč je neke od Bokalcev proti Stranski vasi prihajal vodilni odredni obveščevalec Lado Miklavc – Henrik, in ko je hitel v smeri Hruševega, je zaslišal streljanje na Selo. Mislil je, da je bilo streljanje na Logu, zato je zavil tja. Ko je izvedel, kaj se je zgodilo, je odšel takoj na Babno goro po borce prve čete. Do taborišča je kmalu prisopihal in v hipu se je nabral dovolj prostovoljcev, Miklavčevi bratje, Junoš, Nande in Vinko, Cene Mohar, Ivo Ribnikar – Ivo, Lado Lapajne, Simon, Lado – Punčka in baje tudi Janušek. V najkrajšem času so po bližnji prišli na Selo skupaj z ostalimi borci, ki so bili na Logu. Martinovčeva hiša je bila popolnoma obkrožena, da bi se iz nje ne mogla izmuzniti niti mačka. Potem so pričeli z akcijo. V njej so sodelovali kar štirje Miklavčevi bratje, prvič in zadnjič skupaj od takrat, ko so še skupaj delali na terenu.

Tone si je zelo lahkomišelnost nakopal zasledovalce. Izdala ga je lastna slabost, pijančevanje. Razgret od alkohola je kazal svoj pogum v streljanju pred svojim skrivališčem.

Sedaj, ko so ga obkrožili partizani, je hitro splahnela opitost in vsebolj se je zavedal brezizhodnega položaja. Še vedno pa je upal na pobeg. Po vseh prostorih hiše je nanosil velike kuhinjske in mesarske nože, da bi jih lahko uporabil pri svoji obrambi in preboju. V življenjski nevarnosti človek veliko tvega in se včasih izvleče iz nemogočih razmer. Vseeno pa se zastavlja vprašanje, zakaj se Tone ni zatekel v spretno zamaskiran bunker, katerega vhod je bil pod štedilnikom in založen z vrečami otrobov. Dotedaj ni zadnj vedel še nobeden, razen Martinovčevih. Najbrž je Tone računal na lažji pobeg iz gornjih pritličnih prostorov... Naj bo tako ali drugače, vsi takratni prebivalci v Martinovčevi hiši so s strahom pričakovali, kaj bo. Vedeli so, da bodo partizani vsak trenutek potrkali na okna in zahtevali, da jim odprejo vhodna vrata. Na ta »sprejem« so se temeljito pripravili.

Tonetova mati, ki je po vsej verjetnosti že nekaj dni prej posedala pri Martinovčevih, ne da bi jo odkrili, se je skrila skupaj z Martinovčevo Johanco, Tonetovo ljubico, na podstrežje v majhno prekajevalnico mesa. Tam sta čepeli v črnih oblačilih, da ju je bilo težko odkriti. V spodnjih prostorih so ostali Martinovčeva mati, njena druga hči in težko bolna snaha, gospodarjeva žena. Le-ta je pri hiši veljala za nezaželeno in bila vsem v spotiko. Tudi pretepali so jo. Prav to in slaba odpornost telesa je »mlado« spravilo v posteljo. Vsi trije Martinovčevi fantje so se zatekli v svoj bunker.

Se nadaljuje

Iz bratske republike Bosne in Hercegovine

Mladost v Veliki Kladuši

Velika Kladuša je mestece na severozahodu Bosne in Hercegovine. S svojo preteklostjo odpira poti mladim generacijam, ki bodo jutri zavestni in čvrsti njegovi prebivalci, jugoslovanski državljani. Z vsakim dnevom rase v večje, lepše in razvitejše. Daleč naokrog poznani Grupeks, Saniteks in Agrokomerc so podjetja z velikim številom delavcev in velikim številom znanih pa tudi priznanih proizvodov. V mestu deluje KUD Tono Hrovat, v katerem izstopajo folklorna in dramska sekcija, ki gostujejo širom po naši deželi. Navsezadnje, Kladuša je v vsakem pogledu napredna.

Si lahko zamislite gozd brez dreves, brez listja? In Kladuša je jeseni prav kakor gozd, poln mladega drevja, ki z zlatimi košarami in torbami na plečih preplavi šolska dvorišča.

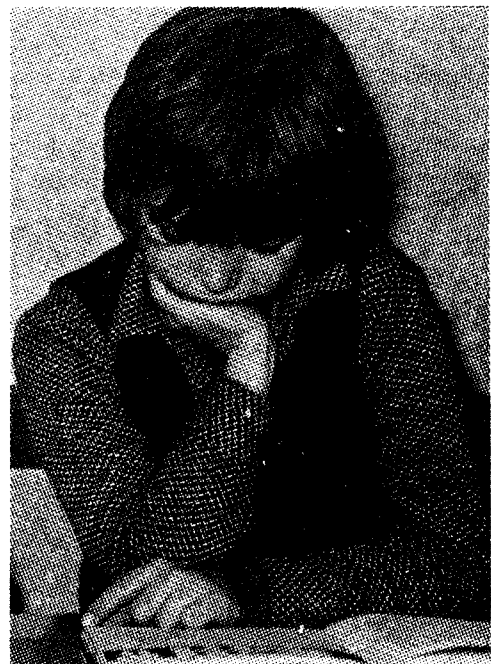
Na dvorišču osnovne šole 25. novembra sem srečala skupino učencev. Bili so Jadranka, Sandra, Cico, Elvin, Vesna..., vsi veseli zaradi ponovnega srečanja. Rekli so mi, da morajo ponovno v boj za boljše ocene in predvsem več znanja. Poslovila sem se in odšla proti šoli Ibrahima Mržljaka. Srečala sem ravnateljico Jelo Komadino. Vprašala sem jo: »Vaša šola je, kakor tudi šola 25. november, dosegla vidne uspehe v svojem delu. Posebno se je izkazala v sodelovanju in doseženih uspehih pri smotrih znanja in ustvarjalnosti z naslovom »Po Titovih stezah revolucije«. V njej delajo mnoge uspešne sekcije in nižja glasbena šola, negujete tradicije NOB, pionirji obiskujejo borce, mladinci organizirajo akcije urejanja okolja pa tudi mladinske plesse. Vse je pohvale vredno. Kaj boste delali letos?«

»Predvsem je naša naloga, da učenec omogočimo učenje in koristne aktivnosti. Učenci se vključujejo v različne sekcije interesnih dejavnosti, tja, kamor jih vleče zanimanje, kar najbolj odgovarja njihovim nagnjenjem, kar omogoča razvijanje njihovih sposobnosti in morda s tem tudi zori odločitve za bodoči poklic. V velikem številu prihajajo. To je vzpodbudno za naše nadaljnje delo,« pripoveduje tovarišica ravnateljica.

»Kakor doslej bomo tudi letos sodelovali v republiškem tekmovanju v znanju in ustvarjalnosti Po Titovih poteh revolucije, pa tudi v raznih tekmovanjih iz poznavanja drugih predmetov. S tem pa naši načrti niso še zaključeni. Moramo ven, iz teh zidov, moramo na obiske v sosednje šole, k borcem, želimo biti gostitelji drugih na naši šoli. Mlade generacije hočemo voditi po pravi poti, po poti miru, bratstva in enotnosti...«

Se je pripovedovala skrbna ravnateljica kakor mati, ki varuje svoj dom in svojo otročad. Toda jaz sem odšla dalje. Pot me je pripeljala do občinskega sveta zveze sindikatov, kjer sem srečala podpredsednika mladinske organizacije Dragana Mrgana. Rad je pristal na kratek pogovor o delu in željah mladih tega mesta. Takole sem ga poskušala izzvati: »Mladina tega kraja je dobro organizirana. Vsako leto gre mladinska delovna brigada 7 sekretarjev SKOJ na zvezne delovne akcije. Povsod jih veseli pričakajo in z razprtimi rokami sprejmejo medse. Kaj je tisto, kar še niste dosegli, pa boste zagotovo?«

»Ponovno bomo organizirali zvezo tabornikov, zvezo izvidnikov in Početniško zvezo. Pripravljamo akcijo Mladi delavec-samoupravljaec, nameravamo pa začeti še akcijo Mladi gospodarstveniki, v kateri bi mladina s svojim delom doprinesla k razvoju gospodarstva v tem kraju,« pripoveduje moj sogovornik. »Velike težave nam dela pomanjkanje prostora. Mladina potrebuje shajališča, kjer lahko nemoteno snuje svoje načrte za prihodnost. Idej je veliko, pa vendar ostanejo mnoge nezapiskane in nedograjene neke v zraku. V načrtu

V boj za čim boljše ocene, za več znanja...

imamo akcijo v Sloveniji ali v Bosni in Hercegovini pa številne humanitarne akcije in športna srečanja. Mladi se trudijo, da storijo vse, kar je v njihovih možnostih. Zato vem, da to mesto čaka srečna in zagotovljena prihodnost.«

Ponovno sem stopila na ulico. Zeleni park v središču mesta je kraj, kjer človek lahko sede, si odpočije in v miru razmišlja. Bila sem ena od mnogih, ki so te popoldanske čase želeli izpolniti prav tu. Pristopila sem k Zdravku Vajagiću, borcu NOB, danes predsedniku borčevske organizacije. Svojo malo vnukinjo je pripeljal na sprehod. Vprašala sem ga, kaj misli o današnji mladini. Pa se je nasmehnil in dejal: »Današnja mladina je to, za kar so mnogi moji tovariši v boju dali življenje – mir, svoboda, sreča. Nikoli ne pozabite preteklosti, saj je ona kašipot prihodnosti!«

Tito je dejal: »Narodu, ki ima takšno mladino, se ni treba bati prihodnosti! Naša mladina resnično opravičuje te besede.

Večer se spušča na mesto. Sonce počasi zahaja za stare zidove, čuvarje kladuških stoletij.

Aleksandra Pajzetović
(prevedla Živa Drole)

Obveščanje

Biti obveščen, pomeni živeti s časom. Obveščeni smo na različne načine. Vsak dan poslušamo obvestila po radiu in televiziji, beremo jih v dnevnem časopisu, na oglasnih deskah in podobno. Tudi na naši šoli imamo urejeno obveščanje. Šola je ozvočena. Vsak dan med odmorom poslušamo obvestila. Večkrat se zgodi, da jih zaradi našega prevelikega hrupa preslišimo, največkrat, kadar tovarišice ni v razredu.

To pa ni edini način obveščanja na naši šoli. Imamo pionirski radio, ki se oglasi enkrat mesečno. Ob vходу v šolo je oglasna deska, na kateri so z velikimi črkami pisana obvestila in objave. Poleg tega pa imamo še dežurnega učenca, ki vsak dan obišče vse razrede in jih obvešča o najnujnejšem.

Učenci, ki so člani razrednega odbora, imajo redne sestanke. Sprejete sklepe posredujejo pozneje v razredu. Včasih se zgodi, da tega ne storijo ali pa se kak razredni odbor ne udeleži sestanka in potem je vse narobe.

Dobro organizacijo obveščanja na naši šoli bi morali mi sami bolj izkoristiti.

MARTINA KRAMAR, 5. a
dopisniški krožek
OŠ Solkan

Bila sem v Črni gori

Deset pionirjev iz občine Slovenske Konjice se je udeležilo tabora Sutjeska, ki je bil v Sutormu v Črni gori. Med pionirji, ki so zastopali Slovenijo, sva bila tudi dva učenca iz Vitanja. Zbrali so se pionirji vse Jugoslavije, iz vsake republike in avtonomne pokrajine po deset pionirjev.

Potovanje v Črno goro je bilo moje prvo potovanje z letalom. Poleteli smo z zagrebškega letališča in čez Sarajevo v Titograd. Ne bom pozabila na pomoč družine iz Zagreba, ki nam je kljub številni prtljagi in dojenčku pomagala iskati prevoz do Sutormora. Skupaj s pionirji iz Osijeka smo zadnji prispeli v tabor.

Naslednjega dne smo spoznali svoje vrstnike, pa tudi kraj našega bivanja, Sutormore. Presunila me je podoba mesta, saj je bila skoraj vsaka druga hiša porušena, vse kot posledica lanskega potresa. Neskončna modrina neba in morja, peneči valovi, peščena plaža in sonce pa so mi ponovno vili pogum. Spoznala sem Bar, Cetinje, Budvo, Boko Kotarsko in Lovčen. Zanimivo je bilo srečanje z vojaki, ki so dali slovesno obljubo v Baru. Za mitraljezom je stal Pungartnikov Milan. Še bolj je bil presenečen kot jaz. Seveda si nisem mislila, da bom srečala vojaka iz Vitanja.

Sicer pa sem našla veliko prijateljev. Skupaj smo delali v četi, tekmovali, peli

in pisali. Zadržanost, ki je vladala med nami, je bila z vsakim dnem manjša. Zadnje dni nam je bilo ob spoznanju, da se bomo razšli, vedno huje. Marsikdo je imel ob slovesu solze v očeh.

Pionirji iz občine Slovenske Konjice smo odšli prvi iz tabora. Vstali smo ob štirih zjutraj. Že prejšnji večer so nas ostali prosili, naj jih zbudimo, ko bomo odšli na postajo. Polnoč je bila. Pionirji niso šli spat, dokler jim ni upravnik obljubil, da nas bodo zjutraj lahko spremljali na železniško postajo. Jutro se je bližalo. Tiho smo se odpravili na pot. Kljub obljubi naših prijateljev nismo zbudili iz sladkega spanja, vendar se jih je zbralo približno trideset. Odšli so z nami do železniške postaje. Vlak je pripeljal. Še zadnji stiski rok z Rajko, Rosando, Erikom, Aladinom...

Vračali smo se domov. Pot nas je vodila skozi Beograd. Srečni smo bili, da smo lahko obiskali grob tovariša Tita.

Tabor Sutjeska za nas ni končan. Ostali pa so lepi in bogati spomini. Vsak teden dobim veliko pisem in kartic. Ostalo je prijateljstvo in spoznanje, kako lepo je živeti v svobodni domovini Jugoslaviji, še posebej, če spoznaš in doživiš bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

IRENA POGOREVC, 7. b
OŠ Vitanje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Otroštvo v senci vojnih dni

Dragi naši mladi dopisniki, dragi naši bralci, danes bi vam rada v nekaj besedah predstavila knjigo, ki jo je pred kratkim izdala Zveza prijateljev mladine Slovenije. Osnova zanjo je nastala že v mednarodnem letu otroka, neposredna vzpodbuda pa je bilo zagrebško posvetovanje aprila letos s temo Izročila NOB o družbeni skrbi za otroke - Titovim generacijam. Skrb Osvobodilne

fronte za otroke v najhujših vojnih dneh je bila sonce, zato naslovna stran simbolično prikazuje otroka v svetlobi. Otroci so bili deležni prizadevnosti vseh ljudi, da ohranijo svoj rod. Ta skrb veje iz vseh prispelkov, ki so pisani preprosto o otrocih in za otroke. Pretresljive so izpovedi ukradenih otrok, morda za tisti čas kar predrzne izjave: »Igra je otroku nujno potrebna!«, pravi fenomen je partizansko luktovno gledališče, krik proti okupatorju z ustvarjanjem kulture. Skratka, poslanstvo knjige je, da z umetniško močjo prikaže boj proti izkoreninjanju in potujčevanju, vse tiste vrednote, ki so bile odločilne za zmago naših narodov in imajo tudi za današnje življenje trajen pomen, kajti Tito ni samo simbol naše revolucije, Tito je povezan z vzgojo vsega našega mladega rodu.

Dragi naši mladi novinarji! Knjiga o trpljenju in delu slovenskih otrok v letih od 1941 do 1945, ki pa se v svojem drugem delu razgleduje tudi po širšem jugoslovanskem prostoru, bo gotovo tudi od vas zahtevala razmišljanje. Morda bo to razmišljanje rodilo željo, da tudi sami pobrsbate za sledovi otroštva vojnih dni v vašem kraju in njegovi okolici. To tudi želim! Sestavek Antona Avsca Pionirska četa Slivniškega bataljona v tej knjigi me je vzpodbudil k zamisli: Pionirjev, ki so med vojno tako ali drugače pomagali partizanom, je bilo veliko, tudi v vašem kraju. Mnogi od njih so žrtvovali svoja mlada življenja. Za njimi so ostali majhni grobovi, ki jih je čas do danes že izravnal ali pa jih sploh nikoli ni bilo. Toda vaščani jih še pomnijo. Pišite nam o njih, vzpodbudite tudi druge, starejše, svoje mentorje, borčevske organizacije, poiščite kakšno fotografijo teh svojih vzornikov. Veliko uspeha!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Bratstvo in enotnost

Je to ptica,
ki leti pod nebom?
Je to lahna pomladanska sapa?
Ali je mogoče voda?

To ni ptica in ne voda,
niti pomladanska sapa.
To je močna trdna vez,
ki veže vse Jugoslovane;
to je na milijone sklenjenih rok,
to je na tisoče povezanih src.

To je najlepša vez v naši državi!

Nima vonja,
ne moreš je prijeti,
ne vidiš je,
toda lahko je občutiš na vsakem koraku.

KATJA HALER, 7. a
Nov. krožek
OŠ Artiče

Komaj enajst let mu je bilo

Čeprav je minilo že petintrideset let od osvoboditve naših narodov, spomini na grozote, ki so se dogajale v tistih vojnih letih, še niso zamrli. Udeleženci narodnoosvobodilnega boja jih obujajo v televizijskih in radijskih oddajah, knjigah in v podlistkih. Tudi dedki in babice nam radi pripovedujejo svoja doživetja med vojno. Tako mi mladi spoznavamo žrtve, s katerimi je bila priborjena naša svoboda.

Ob izletih v naravo pogosto obišče mo tudi znamenita mesta, kjer so se naši borci bojevali do zadnjega diha. Nekoč sem obiskala z mamo in očetom Osankarico. Stopali smo po gozdni poti med visokim drevjem. Misli so mi uhajale daleč v preteklost, v mrzle zimske dni, ko se je na tem mestu zadrževal Pohorski bataljon.

Premišljevala sem o Vanču, najmlajšem Šarhovem sinu, ki mu je bilo komaj enajst let, pa je že nosil puško in titovko. Enajst let! Še vse življenje je bilo pred njim, ko ga je Nemec sestrelil z drevesa. Ljubil je svojo domovino, kot sta jo ljubila njegova dva brata partizana in oče, kot so jo ljubili vsi, ki so se bojevali za svobodo.

Mali Vanč nam je lahko vzor... in ni bil edini najmlajši v tistih krutih dneh vojne. Prevelika je bila mrznja do sovražnika, da bi se potuhnili. Za marsikaterega je bilo to usodno. Mnogi otroci so postali žrtve izdaje domačih izdajalcev, ki so v najtežjih trenutkih obrnili hrbet svoji domovini.

JASNA ŠAC, 7. a
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Srečanje

Aktivistka NOB Milka Murovec iz Dolgega Laza 13 je zadnjo soboto v septembru praznovala svoj 70. rojstni dan. Na njenem domu se je zbralo lepo število njenih nekdanjih sodelavcev, borcev NOB, prijateljev in znancev. Presenetili so jo s televizijskim sprejemnikom, ki ji bi krajšal dolge zimske večere.

Tovarišico Milko so obiskali tudi pionirji podružnične šole v Kanalskem Lomu. Prosili so jo, naj jim pove kaj iz časov, ko je bila mlada in je kot aktivistka sodelovala v NOB.

»V NOB sem začela sodelovati že junija 1942. Jeseni 1943 smo pri nas doma zgradili bunker, v katerega se je 24. decembra istega leta vselila skupina partizanov, ki je vodila delo tiskarne Čaven-

ka I 38. V njej so tipkali in razmnoževali različne brošure, letake in druge tiskovine. »Milka je skrbela, da je bilo gradivo varno odnešeno, iz Gorice pa je z zanesljivimi odbornicami prinašala potreben tehnični material. Dne 24. februarja 1945 so nemški fašisti Milko aretirali, niso pa odkrili bunkerja. V zaporih na Mostu na Soči so jo pretepali in mučili, pa ni ničesar izdala. Odpeljali so jo v Gorico in jo zaprli v zapore Tribunale, od koder se je vrnila nekaj dni pred svobodo.

Milka si želi še takih obiskov. Želi, da bi v njen dom prinašali trenutke sreče. Kako skromne želje imajo ljudje, ki so veliko prispevali za našo svobodo!

E. Š., Tolmin

Kje je prava moška beseda?

V teh dneh, ko bomo Karlu Leskovcu stiskali roko z željo: »Srečno, Korl za tvojo šestdesetletnico!« bo Korl s svojim izrazitim migom očes in z zaokroženimi ustnicami (najbrž) odgovoril: »No, in potem? Koliko jih je že bilo pred mano, ostali pa bodo za mano, če...« Smeh mu bo razširil ustnice, z roko pa bo premaknil klobuk na glavi; zdaj ga bo porinil skoraj na čelo, da ga za trenutek pozneje porine na teme; zdelo se bo, kot da ga prepeljava sem in tja.

Tisti, ki ga poznamo, si ga skoraj ne moremo zamisliti brez klobuka. Vedno ga ima na glavi. Zakaj? Že kot otrok si ga je želel, pove, a kdo bi v tistih zoprnih časih tratil denar za take nepotrebne reči. Naj mu dež opere bučo, naj ga prepriha veter, sicer mu bo namesto las trava zrasla!« so znali povedati gospodarji, pri katerih je Korl pastiroval. Kot da se je zaklel, da bo od svoje prve plače kupil klobuk, tako je tudi bilo. Potem se od njega ni več ločil, vse dokler ga ni zamenjal s partizansko triglavko. Klobuku pa se še ni izneveril...

Tako sva začela kramljati, ko sem brskal po njegovi preteklosti; bogati, raznovrstni, revolucionarni, partizanski, po njegovi pisateljski njivi...

Karol Leskovec se je rodil 25. oktobra 1920 v Rovtahn kot eden izmed trinajstih otrok malega kmeta. Že s sedmimi leti je moral zaradi prevelike družine in premajhnega kosa domačega kruha zapustiti dom. Postal je pastirček. Rastel je, pa z odprtimi očmi in s tenkočutnim posluhom gledal svet okrog sebe. Dorastel je, postal je gozdni, pozneje gradbeni delavec in čim bolj je koračil v zrelejša leta, tem bolj je bil razočaran. Trpka resnica ga je gnala, ga spodbujala v upanju, da vendar mora priti tudi za take ljudi, kot je bil sam, lepši dan. Lepši? Zakaj pa ne? Kdo ga bo »napravil?« Koliko vprašanj, a nikogar ni, ki bi znal odgovoriti. Notranja sila, ki je tlela v njem, mu je odpirala oči, življenje zunaj rojstnega kraja, celo v gozdovih Bosne, pa mu je odprla nova, široka, napredna obzorja. Zato ni bilo naključje, da je leta 1941, ko je bil v Kranju, našel stike z aktivisti OF, in da je neko nedeljo zvečer zgodaj spomladi dvainštiridesetega leta odšel k partizanom. Potem pa - boji s sovražnikom, z belogardisti, pa kravice, preboji, pa zopet boji, zasede, odgovornost in radli tovariši...

Leta so tekla in že daleč za njim sta bila Logaški vod in Dolomitski odred. Cekov Korl, kakor so nekoč klicali mladega Leskovčevega Korla, je pridobil partizanske izkušnje. In napredoval je, ker je bil hraber in ker je pokazal posebne vojaške sposobnosti, zlasti v Prešernovi brigadi, kjer je bil sprva komandant bataljona, od avgusta 1944 do marca 1945 pa komandant brigade. Dolžnosti, partijskih in partizanskih, se Korl ni nikoli izogibal, zato je tudi še pred koncem vojne odšel v vojaško

šolo in tudi višjo vojaško akademijo je zaključil v Beogradu. Medtem je bila že svoboda in kot oficir je služboval širom po Jugoslaviji, dokler pred več leti ni bil kot polkovnik upokojen.

»Če bi rekel, da mi je življenje upokojenca všeč, bi lagal. Še če fizično v svojih letih dozoriš, da se umakneš iz aktivne službe, se največkrat počutiš, kot da te je nekdo porinil v drug, bolj osamljen svet, zapiraš se v sobe in kot da nekaj pričakuješ, dočakaš lahko pa le... Za tistega pa, ko gre v pokoj in je poln telesne in duhovne moči in če ne najde samega sebe, je še mnogo težje. A zdaj delam tisto, česar prej nisem mogel,« pravi. »In toliko sem doživel da bi bil nesrečen, če vsaj delček vsega tistega ne bi izpovedal. S pisano besedo, v knjigah. Da, zamenjal sem puško s peresom...«

Res je: Karol Leskovec je napisal že osem knjig: Križpotja (trilogija), Vesela pomlad, Trnule, Nevarni koraki, Hudourniki in Hudi dol; za nekatere knjige je bil tudi nagrajen.

Nekoliko se sprehodiva po tvojem spominu, sem mu predlagal, in pripoveduj, kaj si delal na svoj rojstni dan v nekaterih letih. Pristal je...

25. 10. 1940: »Ni bila naveda, pri nas, da bi obešali na veliki zvon rojstne ali godovne dneve, razen očeta in mater... Tedaj sem dopolnil dvajset let, potrjen sem bil k vojakom. Delal sem v svoji vasi pri vojaških utrdbah. Bilo je kislo, deževno vreme in prav zaradi slabega vremena nekaj dni nismo delali. Pa smo fantje zato praznovali moj rojstni dan.«

25. 10. 1941: »Stanoval sem v delavskem domu v Kranju. Sneg je že zapadel. Kdo bi se tedaj spomnil na rojstni dan? Kajti položaj je bil napet, nevaren, kranjski gestapovci pa so že vohljali okoli nas, ki smo delali za OF. S prijateljem smo načrtovali, kako se jim bomo izmuznili in prešli v Ljubljansko pokrajino. Devetindvajsetega oktobra, štiri dni po rojstnem dnevu, pa sem se že hladil v nemškem zaporu v Žireh; dva sva bila. Nemški stražarji so naju ponoči ujeli na meji.«

25. 10. 1942: »Naš drugi bataljon je tedaj taboril v gozdu nad vasjo Zažer. Z Ivanom Bončem sva bila bataljonska obveščevalca. Naju so določili, da morava najti zvezo z Vojkovo četo, ki se je zadrževala nekje nad Črnim vrhom nad Idrijo. Zvečer sva odšla na zvezo. Vreme je bilo deževno, megleno. Nekaj dni sva križarila in stikala na vovkovci, a jih nisva našla. Ob vračanju sva se zaustavila pri Grižarju na Ravniku in tam sem izvedel, da sem imel pred dnevi rojstni dan.«

25. 10. 1943: »Pred dobrimi štirinajstimi dnevi sem prišel iz Dolomitov v Prešernovo brigado v poljskih hribih. Naš bataljon je tedaj zasedal položaje nad vasjo Suša. Nadomeščal sem komandanta bataljona. Tega terena pa sploh nisem poznal. Že dopoldne so Nemci iz smeri

Poljan pritiskali proti nam. Hud boj se je začel, a imeli smo ugodne položaje in po dve uri trajajoči bitki so se morali Nemci vrniti tja, od koder so prišli. Naslednji večer, ko je prišla z Malenskega vrha bataljonska patrulja tudi nas povabit na miting, sem se spomnil, da sem bil prejšni dan star triindvajset let.«

25. 10. 1944: »Tedaj smo imeli silovite boje. Pred dobrim tednom je Prešernova brigada zavzela nemško postojanko v Poljanah. Nemci in domobranci so bili zato razdraženi in so kar naprej pritiskali na nas. Na večer pred 25. oktobrom smo napadali nemško postojanko v Gaberku v Poljski dolini. Tako vroče je bilo, da se kmalu še na svojo glavo ne bi spomnil, kaj šele na svoj rojstni dan.«

25. 10. 1945: »Ta dan je bil vesel. Preteklo je pet let, ko sem rojstni dan zadnjič in zdaj prvič praznoval v svobodi. Menda smo prav tedaj dobili svojo prvo plačo.«

Izvrsten spomin ima Karol. Če si je namreč zapomnil nadobnosti minulih let, potem ni čudno, da je bilo tudi njegovo pisateljevanje doslej tako uspešno kot v partizanih njegova puška. Bogastvo skrivajo njegovi datumi, njegova preteklost, skratka vse, kar je Leskovec tudi opisoval v svojih povestih. Pa to še nadaljuje, kajti prav v tem najde svoj mir. Pa ne da bi se Karol umaknil sedanjemu življenju, da bi se morda zaradi kakršnihkoli, tudi zaradi osebnih razočaranj, osamil? Ne, zaradi tega prav gotovo ne!

»Saj ne moreš biti neprizadet,« zatrjuje Karol, »za vse nadaljnje, za sedanje dogajanje v našem življenju, če si sam dajal svoja najlepša leta, svoje najboljše moči za to, da bi bilo pri nas resnično lepo danes in tudi jutri.«

Prav zaradi tega si sleherni dan najde čas, da mu časopisi, radio in televizija ne »uidejo« in zatrjuje:

»Dogodkov je veliko, pri nas in v tujini, med civilisti in vojaki, to nas zanima, posebej še nas, ki smo na svoji lastni koži občutili, kaj lahko prinese vojna.«

Karol Leskovec je izšel s podeželja, kot partizan je prehodil številne podeželske kraje, se v njih zadrževal, pri kmetih pa dobival popolno podporo, zato mu prav gotovo tudi ni vseeno, kako je današnji, vzeto nasploh, s kmetovalci in kmetijstvom.

»Moram priznati, da sem šele med NOB globlje spoznal kmeta in njegovo notranjost. Razlog? Poprej sem moral kot sin siromašnega kmeta pastirovati pri bogatejših kmetih in sem bil pri hiši le kot nujno zlo. V vojni, ko sem tudi sam dozoreval, še posebej pa po osvoboditvi, sem doumel kmetove težave in hotenja, in da ima prav tako, če ne še bolj pošteno in iskreno srce kot tisti, ki tako rad reče: Kaj boš ti, kmetavzar! Saj vsi vemo, da je nosil kmet najtežje breme med NOB. Po vojni me je dostikrat zbolelo, ko smo se

jevni skupnosti v Zaplani, kjer imam hišico. Tamkaj sem pomagal pri ustanavljanju gasilskega društva, pri graditvi njihovega doma, sem podpredsednik gradbenega odbora za asfaltiranje ceste v Zaplano, predsednik poravnalnega sveta, član logaške lovske družine in še povsod, če je potrebno kar koli narediti.«

Potem sva se pogovarjala še o našem sedanjem gospodarskem položaju. Pa je bilo moje vprašanje zelo stvarno: kaj bi naredil on, če bi bil zdaj na vodilnem položaju?

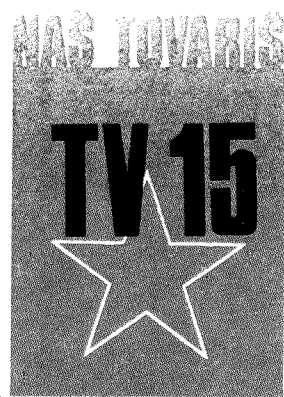
»V občutljivo brazdo sva zaorala. Če bi bil vodilni? Odstranil bi vse tiste, ki se ne držijo zakonov in družbenih dogovorov, sporazumov. Sicer pa sploh ne morem razumeti, kako nekateri sploh lahko kršijo zakone, dogovore, sporazume. Vse take bi brenil v zadnjico in zadeva bi bila takoj rešena, na njihova mesta pa postavil ljudi, ki se bodo v svojem delu obnašali in delali tako, kot je predpisano in kot je v skladu z moralno. Vse nas že bolijo ušesa, ker dan za dnem poslušamo, kako nekateri izigravajo zakone, da vsega tega že ne jemljem več resno. Zakaj?

Včasih smo se na sestanku dogovorili o delu, nalogah in akcijah, na naslednjem sestanku pa je moral vsakdo, ki je bil za karkoli zadožen, tudi odgovoriti, kako je to in ono naredil. Odgovoril je in odgovarjal. Če namreč po besedah ni dejanj, je to mlantenje prazne slame. Tega pa je pri nas zdaj preveč! Odgovornosti je premalo! Pri mnogih. To pa poštene ljudi vznemirja, izgubljajo zaupanje in čestokrat nekateri postanejo nemož beseda pa še druge prinašajo okoli. Vprašujem se: le kje je tista ponesna, poštena in nepremagljiva, čeprav trda moška beseda, kakor smo je bili vajeni? In smo jo (in jo) tudi dajali, namreč moško besedo. To, da pa nekateri hodijo, kot pravimo, po liniji najmanjšega odpora, pa sploh ni pot vredna poštenega, naprednega in odgovornega človeka!

Marsikaj je tovariš Leskovec občutil, spoznal in doživel v življenju. Kateri pa so njegovi najprijetnejši, najlepši in najtežji trenutki?

»Teško izločim, kaj je bilo v mojem življenju - naj... Gotovo pa je, da se mi pri tem vračajo spomini v vojni čas. Aktivno sodelovanje v NOB je bilo enkratno življenje, tedaj je bilo največ hudega in lepega. Pa vendar, najteže mi je bilo, ko sem pastiroval: bil sem osamljen, zagrenjen... O, tudi v NOB je bilo še kako hudo. A vse sem laže prenašal, ker sem bil skupaj s tovariši, z resničnimi, iskrenimi tovariši. Ali kadar spoznaš, da sta hinavščina in zleht jezik hujša, kot če ti kroglja prebije kakšen del telesa. Rana se zaceli, še zlasti če si mlad, medtem ko se rana zaradi »udarcev« nikoli ne zaraste. Res je: pri nas bi bilo mnogo boljše, če bi vsakdo naredil tisto, za kar je odgovoren.«

Bojan Ajdič

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji - uredniki:

ZIVA DROLE - TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK - reportaža

MILENA STRAJNAR - kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH - naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
MILAN SENIČAR

Uprava in naročninski oddelki:
Miklošičeva 28 I. p. p. 598. 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din. za inozemstvo 260 din. posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28 I. p. p. 598. 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije, 42 I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35